

SAYI: 25

FİYATI: 250.000 TL

TEMMUZ-EYLÜL 1997

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

კულტურული კრებული

RUSTAVI

Sanat Yönetmeni: Anzor ERKOMAIŞVILI

Koreograf: Pridon SULABERİDZE

13 Haziran - 20 Temmuz tarihleri arasında yeniden Türkiye'de.

Organizasyon : Cemre Müzik Üretim Paz. Turizm Organizasyon Danışmanlık ve Taahhüt Tic. San. Ltd. Şti.

İletişim : Tel: (0212) 513 28 50 - Fax: (0212) 513 28 51

çveneburi

Kültürel Dergi

Temmuz-Eylül 1997, Sayı 25
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Osman Nuri MERCAN,
İbrya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar
Aydın AKIN, Fevzi ÇELEBİ,
Hayri HAYRIOĞLU, Sami KARAÖREN,
Ertuğrul KAZANCI, Natali KUDİDZE,
Aslan LAÇINBALA,
Osman Nuri MERCAN, İbrya ÖZKAN,
Mustafa YAKUT, İsmail YAZICI

Yazışma Adresi
Halaskargazi Caddesi Rışvanoglu Apt.
No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul
Tel: (0212) 231 08 04 - 233 56 82
Faks: (0212) 233 71 04

Fiyatı
250.000.- TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları
Yıllık Abone
1997 için 1.000.000.- TL

Havale Hesap No
TOTAL Müşavirlik ve Mümessilik Ltd. Şti.
İŞ Bankası Pangaltı Şubesi-İstanbul
TL Hesap No: 648953
GARANTİ Bankası Harbiye Şubesi-İstanbul
\$ Hesap No: 9002537-0
POSTA ÇEKİ Hesabı 1612040

Dizgi-Ofset Hazırlık
MYRA Yayıncılık, Reklam ve İletişim
Hizmetleri Ltd. Şti.
Tel: (0212) 511 44 49 - 512 78 97

Baskı
DOYURAN Matbaası
Tel: (0212) 527 59 47

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazana aittir. Gönderilecek yazılar daktilo
edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde
kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar
orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

içindekiler

çveneburi'den 2

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

- Kafkasya'da Rusya Karşı Ekseki veya Rusya
Denetiminde Bulunan İstikrarsızlık 3
Çev: Olga POLMYNEVA
Bilinç Üzerine 5
Ertuğrul KAZANCI
Gürcüstan ile Ekonomik ve Siyasal
İlişkilerinin Gelişirken 6
Tuğrul ERKİN

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

- Dünyanın Söyl Gelenekleri 7
Zülfü LİVANELİ
Rustavi Halk Dansları ve
Halk Şarkıları Topluluğu 8
Geleneksel Gürcü Dügün Sofrası 10
Natali KUDİDZE

GÜRCÜ KÖYLERİ

- Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 2 11
İbrya ÖZKAN
Savşat ve Köyleri 13
İsmail YAZICI
Adana'da Bir Gürcü Köyü 16
Aslan LAÇINBALA
Azerbaycan'da Gürcü Köyleri 17
Hayri HAYRIOĞLU

SÖYLEŞİ

- Orkestra Şefi Cansug Kahidze ile Söyleşi 18
Osman Nuri MERCAN
İbrya Özkan ile Gürcü Müziği
Üzerine Söyleşi 21

EDEBİYAT - SANAT

- Pridon Halvaşı ve Fakir Baykurt'un Şiirleri 23
Sami KARAÖREN
Her Şeye Rağın Sinema 25
Gönül DÖNMEZ-COLIN

YAŞAM - KÜLTÜR

- Barhal'da Bahar 28
Cüneyt GÜZTÜZÜN
Bir Ahonelik Öyküsü 32
Mustafa YAKUT HİMSİLAŞVILI

DİL

- Çemi Tha 33
Bir Deda Ena'nın Düşündürdükleri 34
Fevzi ÇELEBİ
Laz Alfabeti 35
Sözlük 37
Lazca ve Megrelce Üstüne 39
Aydın AKIN

HABER - YORUM 41

1997 yılında dergimiz artık daha fazla okura duyurulabilmekte ve ulaşmaktadır. Çeşitli yayın organlarında çıkan bu ceki sayımız ile ilgili reklam ve ilanlar etkisini yavaş yavaş göstermeye başlamıştır. Gerek gazete bayilerinde satışa çıkarılması ve gerekse toplu alım yapıp, bunlarla satış ve abone yapan değerli çveneburi'lerimizin katkıları ile daha fazla sayıda okura ulaşmaya başlamış bulunuyoruz.

Yeni bir atılıma başladığımız bir önceki sayı ile bu sayımız alışıra bin adet basılmış olup, bunun yarısı tüm Türkiye'de gazete bayilerine dağıtılmıştır. Kalan sayılar ise mevcut ve yeni abonelerimize posta veya elden dağıtılmaktadır

Bizler, çveneburi dergisinin gerçek sahibinin sizler olduğunu tekrar vurgulamak istiyoruz. Bu nedenle derginin yazılarının hazırlanmasında, basımında ve dağıtımında emek, yazı, reklam ve finans katkıları olan tüm çveneburi'lere burada teşekkür ettiğimizi bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

çveneburi dergisi Gürcü kültürünü, geleneklerini, yaşam biçimini, taribini, ekonomisini ve Türkiye-Gürcüistan ilişkilerini yansıtan her türlü yazı, fotoğraf ve belgeyi sizlerden beklemektedir. Bu tanım içine; köyünüzü, ailenizi ve taribinizi yansıtan yazı ve resimlerin yanı sıra, bildiğiniz Gürcüce manileri, duaları ve fıkraları da sokabiliriz.

Dergimiz, çağdaşlığa açık, yasalara saygılı ve bağınazlıktan uzak biz Gürcülerin Türkiye'de kaybolmakta olan kültürlerini araştırmak, ortaya koymak ve duyurmak için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu çalışmalarımıza katkıda bulunan ve buluncak herkese dergimiz "hoşgeldiniz" demektedir.

Bu sayımızda, özellikle Gürcü köyleri ve Lazca konusunda birbirinden değişik yazı ve yorumları bulacaksınız. Okurlarımızdan bu konudaki görüşlerini ayrıca bekliyoruz.

Gelecek sayıda daha iyi bir çveneburi ile buluşmak üzere.

Kafkasya'da Rusya Karşı Ekseni veya Rusya Denetiminde Bulunan İstikrarsızlık*

Çeviren: Olga POIMYONEVA

Kafkasya'da koşullar radikal bir şekilde değiştiğinden 1994 yılı sonlarına doğru Rus politikası açısından yeni bir sorun ortaya çıktı. 20 Eylül 1994'te Hazar Denizi'nden petrol çıkarma konusunda ilk anlaşma imzalandı. Bu anlaşma, Batılı şirketlerin de katılımıyla bölgeye 7,5 milyar dolarlık yatırımı öngörüyordu. Bu ilk anlaşmanın ardından güçlü Batılı şirketlerin yer aldığı yeni anlaşmalar yapıldı.

Böylece, Rus politikası üç kez yenilmiş oldu. Birincisi, Azerbaycan'daki Rusya taraftarlarının güçlenemediler. İkincisi, Rusya İçişleri Bakanlığı'nın tüm çabalarına karşın (onlar bu sözleşmelerin hukuki açıdan geçerli olmadığını ispatlamaya çalışıyorlardı) Rusya'nın resmi rolü hemen hemen önemini yitiriyordu. Üçüncüsü, paralı ve varlıklı Batılı şirketlerin Azerbaycan'a gelişini durdurulmadı ve böylelikle bu bölgede Rusya'nın etkisi zayıfladı. Sonra, yeni terslikler de oldu ve sonuçta oldukça uzun bir zaman için Rusya, boru hatları savaşını kaybetti. Diğer bir deyişle, bu bölgede Rusya için hiç istenilmeyen bir durum ortaya çıktı.

Yapılan bu anlaşmalar Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını zedeliyordu. Zaten, Rusya'nın Kafkasya'dan tamamen gidişi ve Ermenistan'dan Rus askerlerinin tahliyesi de konuşulmaktadır. Demek oluyor ki, Rusya Abhazya'ya ve Karadağ'a baskı yaparak Gürcüstan'a ve Azerbaycan'a yardım edecek ve sadece bu şekilde davranarak bu iki ülke ile iyi ilişkiler kurabilecek. Böylece, bugünkü Rus politikası son derece kritik bir noktaya gelmiştir.

Rusya, şu ikilemi karşısında tercih yapmalıdır: Ya Aliyev'in, Şevardnadze'nin, Batı'nın ve Türkiye'nin teklifine razı olup tamamen Kafkasya'dan gitmelidir ya da bütün gücünü kullanarak sonuna kadar savaşmalıdır. (Eğer Rusya Kafkasya'yı kaybederse, ardından Kuzey

Kafkasya'yı da kaybedecektir. Çeçenistan'ın kaybedilişinden sonra Dağıstan ve İnguşya'yı ve sonra diğer yerleri de çok kısa zamanda kaybedecektir).

Rusya, ikinci alternatifi seçerse, hemen Azerbaycan'da ve Gürcüstan'da bulunan Rusya karşıtı güçleri zayıflatmalıdır ve aynı zamanda Ermenistan'daki mevcut konumunu daha da güçlendirmelidir. Aksi takdirde, Batı ülkeleri ve Ermenistan'ın komşuları Ermenistan'ı da kendi taraflarına çekecektir. Bu amacın gerçekleştirilmesi bir taraftan ekonomik, diğer taraftan ise siyasi baskı yapılarak sağlanabilir. Acil olarak, Abhazya'ya uygulanan abluka kaldırılmalıdır ve ayrımcılar teşvik edilmelidir. Çeçenistan-Gürcüstan arasında son zamanki kurulan iyi ilişkilere müsaade edilmemelidir. Kuzey ve Güney Osetya'nın birleşmesi için gerekli tüm çabalar harcanmalıdır. Acaristan'da bulunan Gürcüstan karşıtı güçler teşvik edilmelidir. Bu bölgelerde sürekli isyan ve anarşi havası yaratılmalı ve bu bölgeler arasında asla barış ve anlaşma şansına müsaade edilmemelidir. Bu bölgelerdeki Rus diasporası (etnik halk) güçlendirilmelidir. Aynı zamanda bu tür davranışların Ermenistan için de geçerli olabileceği Ermenistan'a hatırlatılmalı ve ders verilmelidir. (Yani, Rusya'nın istemlerine karşı çıkarsa aynı sorunlarla karşılaşabileceği vurgulanmalıdır.) Bunlar gerçekleşmediği takdirde başka açıdan da tehlike ortaya çıkabilir ve Rus diasporası Rusya'ya dönebilir. Onları Rusya ne istiyor ne de kabul edebilecek gücü var. Bu nedenle Rusya elini Kafkasya'dan tamamen çekmeyi asla kabul edemez.

Bizim burada saptadığımız konular Rusya'nın "Yakın sınır ötesi ülke" politikasını belirleyecektir. Rusya için bu hassas nokta çok önemlidir. Bu işin gerçekleşmesi; Beyaz Rusya ile birleşmekle, Ukrayna'yı dostluğa zorlamak-

la, petrol hatlarını ayarlamakla ve Orta Asya ve Kazakistan'a "atom patlaması" tehdidi vermekle olur. Ülkemizin batı ve doğu kısımları arasında bir bütünlük bağı sağlamalıyız. BDT'nin (Bağımsız Devletler Topluluğu) bir alan, bir yuvarlak masa olarak bütün eski Sovyet Cumhuriyetleri'ni temsil etme konumu vardır.

Biz sadece yurtdışında istemeyerek bulunan Rus diasporasına değil, aynı zamanda bütün Rusça konuşan halklara yardımcı olmak zorundayız. Bu Orta Asya'nın Rusça konuşan bölümünün tümünü kapsamaktadır. Bunlar içinde en radikal davranan Kazaçestro'lardır (Don Kazakları gibi -ç.n.). Her yerde, insan hakları konusunda Rusya temsilcileri de en yüksek seviyede bulunmalıdır.

Eğer Orta Asya Cumhuriyetleri arasında mevcut, güçsüz ve birbirlerine son derece bağımlı olan ilişkileri göz önünde bulundurursak göreceğiz ki Kazakistan'ın veya Tacikistan'ın yıkılması ile Özbekistan da yıkılacaktır. Bu gerçeği bilerek bu cumhuriyetleri Rusya eksenine çekme zorunluluğu vardır. Rusya'yı, eski Sovyet Cumhuriyetleri için tek bir güç merkezi olarak kabul ettirmeliyiz. Orta Asya'da şüphesiz en etkili ve güçlü olan Özbekistan ve Kazakistan'dır. Gerçekten, Özbekistan Azerbaycan'la, Gürcüstan'la ve Ukrayna ile iyi ilişkiler kurarak en anti Rus politikayı gütmektedir. Bu ülkeler aynı zamanda NATO ile aktif ilişkide bulunuyorlar. Yalnız, Rusya etkisine karşı en zayıf olan Kazakistan'dır. Rusya, Özbekistan ve Kazakistan'da her türlü ekonomik ve politik gelişmeleri ve değişiklikleri çok yakından takip etmelidir. Elimizde var olan bu tür yetkileri kullanmamak olmaz.

Fakat, Kafkasya'da işin yapısı bambaşkadır. Petrol anlaşmaları sonucu Batılı şirketlerin elindeki mevcut mali güçle Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetlerinin çoğu Rusya'ya karşı birleşebilirler. Kafkasya'da dünim petrol anlaşmalarının da çok ilerisine gidiyor ve ilk defa Rusya'nın zayıf noktalarını kullanabilmek için ciddi bir olasılık yaratılıyor, ki bununla;

a) Rusya için çok hassas ve önemli olan bölgelerde ekonomileri kuvvetlendirilmek,

b) Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri arasında yeni ilişkilerin güçlendirilmesi yoluyla alternatif bağlanılarak yaratarak, oradaki ekonomik

hareketlerin Rusya tarafından kontrol edilmesi ni engellemek,

c) Batılı yatırımcıların destekleriyle eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin devlet yapılarını güçlendirmek,

d) Rusya'ya karşı ve Rusya alternatifi olarak güçlü bir birlik yaratmak ve bütün bunların sonucunda Rusya'nın belki onlarca ve belki de yüzlerce yıl Orta Asya'dan ve Kafkasya'dan kolulmasını sağlamak olacaktır.

Geçelim Azerbaycan ve Gürcüstan'm en zayıf noktalarına. Bu iki ülke "Taşkent-Bakü-Kiev-Tbilisi" adlı birlik içinde önemli rol oynuyorlar. Uzmanlara göre, Gürcüstan ve Azerbaycan BDT'ye ancak devlet yapılarında ciddi kayıplar, savaşta yenilmeler ve ülke bütünlüğü kaybedildikten sonra girdiler, yani başlarına çeşitli belalar alıp BDT'ye girmeye zorlandılar. Girdiklerinden beri BDT ile ilişkilerini kendi bütünlüklerini yeniden sağlamak için kullanmaya çalışıyorlar.

Azerbaycan ve Gürcüstan Rusya ile öyle plan yapmaya çalışıyorlar ki, o plana göre bir yandan Rusya'yı yardıma zorladılar, diğer yandan ise uluslararası ilişkilerle Rusya'nın etkisini azaltarak kendi bağımsızlıklarını güvence altına almaya başladılar. Ayrıca bu ülkeleri BDT'ye sokmakla Rusya'nın bölgedeki direkt etkisi azaltılarak, sorunlarının uluslararası arenaya çıkarılmasında ellerinden geleni yapma şansı elde ettiler ki, bu da Rusya'nın rolünü azaltmaya başladı. Batılı ülkelerle yapılan petrol anlaşmalarının gerçekleşmesi, bu ülkelere Batı tarafından sağlanan ekonomik yardımı, özellikle askeri ve politik yardımı artırdı.

Şevardnadze ve Aliyev, Rus diplomasisi ile oynayarak şimdilik kendi planlarını başarıyla uyguluyorlar. Çünkü, son zamanlarda, özellikle de Çeçenistan'dan sonra Rusya bu bölgede hem inisiyatifli hem de belli başlı noktaları tamamen kaybetti. Son zamanlarda Moskova'da ilgili bazı çevreler Kafkasya hakkında bilgileri verip gerçekleri gizlemeye çalışıyorlar

Gürcüstan'ın sırtından Rusya'nın amaçlarını gerçekleştirebilirler. Kuzey ve Güney Osetya'yı birleştirmek için çabalamak, Acara'da ayrımcıların teşvik etmek ve aynı zamanda Ermenistan'a haber vererek Gürcüstan'ın Dcvareti bölgesini alabileceğini bildirmek ve böylece Rusya ile Ermenistan arasında düz bir koridor açmak. Bu kadar büyük tehdit ve istikrarsızlık

olasılığı ve Rusya'nın sonuna kadar savaşmak için kararlı tutumu ile Gürcüstan'ın aklı başına gelecektir.

Geçelinin Azerbaycan'a. Azerbaycan da Rusya'yı bölgeden tamamen kovmak istiyor. Burada da Rusya'nın elinde olan olasılıkları iyi değerlendirmek gerekiyor, ki bunlar;

a) Ermenistan'ın askeri üstünlüğünü sağlamak,

b) Lekleri (Lezgileri) birleştirmek için çalışarak Azerbaycan ve Dağıstan'da yeni büyük sorunlar yaratmak,

c) Ve sonunda Taliş halkının özerklik sorununu gündeme getirmek

Bütün davranışlarımızla öyle sorunlar, öyle ortamlar yaratmalıyız ki, petrol taşınması ve

yatırım yapma riski kabul edilemez seviyeye çıkarılabilsin. Ermenistan dışında İran ile de ilişkiler geliştirilip diğer iki cumhuriyet izole edilmelidir

Sonuç olarak; sadece ve sadece Gürcüstan ve Azerbaycan'da istikrarsızlık yaratılarak ve çoğaltılarak bu ülkelerdeki anti Rus güçler durdurulabilir ve Rusya aynı zamanda büyük Batı sermayesinin gelişini önleyerek ekonomik kazanımlar elde edebilir. Sadece bu yollarla Rusya'nın bu bölgeden uzaklaştırılması ve bölgede mevcut dengelerin bozulması önenebilir

* 26 Mart 1997 tarihli *Nezavisimaya Gazeta* adlı Rus gazetesinden çevrilmiştir.

Bilinç Üzerine

Bilinç, olumlu ve olumsuz sezebilme, akıl ve mantığa uygunluk taşıyabilmek ve nihayet eğitimsel kimlik birikimiyle güncel yaşamın içinde yer edinebilmek olarak algılanabilir. İnsan bilinci geliştiçe ve bilinçli insanlar çoğaldıkça toplumsal doku anlık ve içerik kazanır.

Tarihin en eski ve etkin kültürel yapısına sahip uluslardan kategori olarak başta bulunanlardan biri, eldeki kanıtlara göre Gürcülerdir. Çağlar boyunca birtakım uluslar emperyalist yayılma politikaları güderlerken, Gürcüler bilim ve fenne dayalı, güzel sanatlarla içli-dışlı ve barışçıl bir yapıyı ulusal karakter yapmışlardır. Bilinçleri bu yönde gelişmiş ve pekişmiştir. Örneğin birtakım ulusların alfabelerini bile ödünç aldıkları bir diğerini taklit ettikleri çok görülür. Kendi dillerini bile koruyamayıp başka dillerin egemenliğine terk edenleri, kimliklerini reddederek inkâr edenleri de saptayabiliriz. Ama, sekiz bin yıllık bir geçmişe sahip Gürcücenin hem de yazı geleneğini baştan beri sürdürmesi bilinçli bir tutarlılıktan başka bir şey değildir

Gürcüstan'ın güzel ülkesi ve halkı, yüzyıllar boyu barbar istilacıların saldırılarına uğramıştır. Başkalarının toprakları üzerinde gözleri olmayan Gürcüler, emperyalizmin her türünü uygu-

layanların baskı ve saldırılarına sürekli hedef olmuşlardır. Yer ve yurtlarından atılan, sürülen veya anayurtlarında dahi asimilasyoncu siyasetlerin hedefi olan Gürcüler, çetin yılları acılarıyla geçirmişlerdir. Ama Gürcülere özgü atavik özellikli bilinçli dünyalarını ayakta tutabilmiştir. Görünen odur ki, Gürcü ruhu asimilasyoncu davranışları etkisiz bırakabilmeyi hep başarmıştır. Bu bilinçli rıhlı, binlerce yıla dayalı sağlam geçmişle dünyanın neresinde olursa olsun dimdik durabilmektedir. Barışçı, birleştirici, hümanist ve düzgün bir karakter açıkça saptanmaktadır

Bin bir soruna uğraşan ve durmaksızın daha da boyutlu çekişme ve çatışmalara doğru yol alan evrensel tablo, kitleleri derinden düşüncelere sevk etmektedir. Uluslararası ilişkiler sevgisizlikle örülü, basit coşkuları körüklemelerle dolu ve ikirciklidir. Kanımızca, Gürcüstan Cumhuriyeti, Türkiye'nin en dürüst ve güvenilir komşusu durumundadır. Çünkü Gürcülerin tarihin enginliklerinden gelen bilinçli ve tutarlı yapısı bize bu sonucu çok açık şekilde vermektedir. Gerek anayutta ve gerekse de Türkiye veya dünyanın neresinde olursa olsun tüm Gürcüler aynı zamanda "Kenalist Aydınlanma Devrimi"ne saygılı ve bu bilincin de en yörekli savunuculandır

Ertuğrul KAZANCI

Gürcüstan ile Ekonomik ve Siyasal İlişkilerimiz Gelişirken*

Tuğrul ERKİN
Türk-Gürcü İş Konseyi Başkanı

1992 yılında Gürcüstan ile imzalanan ticaret ve ekonomik işbirliği anlaşmasına göre kurulan Karına Ekonomik Komisyon (KEK), nihayet 28-30 Ocak tarihleri arasında ilk toplantısını Tbilisi'de yaptı ve önemli konular-
dan varılan mutabakat, imzalanan bir protokolle sonuçlandı.

Böylece iyi ilişkiler içinde olduğumuz sayılı komşularımızdan biri olan dost Gürcüstan'la aramızda biriken bazı ekonomik ve teknik sorunlar çözüme kavuştu ve ileriye dönük bazı ortak projeler oluşturuldu. Böylece Türkiye'nin ve Gürcüstan'm dünya pazarlarıyla entegre olmaları için önemli bir adım atılmış oldu

Gürcüstan bağımsızlığına kavuştuğu 1991 yılından önce Sovyetler Birliği'nin en gelişmiş cumhuriyetlerinden birisiydi. Ancak, başlayan iç savaşlar bölgedeki ve ülkedeki gelişmeyi ve refahı öldürdü. Nitekim bu dönemde GSYİH 1992 yılında yüzde 44, 1993 yılında yüzde 25 ve 1994 yılında yüzde 11 geriye gitti. Aynı şekilde enflasyon da 1992'de yüzde 809, 1993'te yüzde 3.125 ve 1994'te yüzde 18.916 oranında arttı.

Böylece ülkenin pek çok sanayi tesisi kapandı, ihracat durdu, yakıtsızlık nedeniyle enerji santralleri çalışamaz hale geldi. Ülke karanlığa ve soğuğa boğuldu

Türkiye'nin Yardımı

Türkiye bu sıkıntılı dönemde imkânları oranında dost Gürcüstan'a yardım etti. Elektrik, buğday ve Eximbank kredisi verdi. Bugün bu kara gün dostluğumuz Gürcüstan'da şükranla hatırlanmaktadır

1994 yılının 2. yarısından itibaren iç savaşın sona ermesi ile birlikte siyasal ve ekonomik istikrar sağlanmaya başlandı. IMF tarafından desteklenen bir program uygulamaya konuldu. Anılan programa göre fiyatlar liberalleşti, devletin ekonomideki riski azaltılmaya başlandı, fiyat sübvansiyonları kaldırıldı ve yabancı yatırımlar teşvik edildi. Böylece 190 milyon dolar topla-

mında IMF kredisi alındı. Üretim artışı (yüzde 12 civarında) başladı ve GSYİH bir önceki yıla oranla yüzde 12 artış gösterdi. Enflasyon oranı yüzde 55'e düştü.

Ekonominin kısmen düzelmeye başlaması Türk-Gürcü KEK toplantısının önemini artıran bir unsur oldu.

Protokolden Önemli Noktalar

İmzalanan protokolde hemen her protokolde yer alan iyi niyet cümleleri dışında önemli noktaları okuyucuların bilgisine sunmaya çalışacağım

- 1997 yılında Gürcüstan'ı bir Türk ticaret heyeti ziyaret edecek ve yine aynı yıl iş konseyi toplantısı yapılacaktır
- Türkiye, Gürcüstan'da T.C. Ziraat Bankası'nın bir şube açmasını sağlayacaktır
- Türk tarafı Gürcüstan'a verilen Eximbank kredisi borçlarını eretecektir
- Taraflar bölgedeki doğalgaz rezervlerinin Gürcüstan üzerinden Türkiye'ye geçişi için gerekli doğalgaz projelerini geliştirecektir
- Taraflar Gürcüstan üzerinden Türkiye'nin diğer ülkelere bağlanmasını sağlayacak çok yüksek gerilimde bir iletim hattının kurulması için uzmanlar düzeyinde çalışmalar başlatacaklardır

• Taraflar Kafkasya ve Orta Asya bölgesindeki ham petrolün pazarlanması için gerekli pipeline projelerinde birbirlerine yardımcı olacaklardır.

• Taraflar Kars-Tbilisi demiryollarının inşası için çaba göstereceklerdir.

• Taraflar sanayi projelerinde ve müteahhlik hizmetlerinde işbirliği yapacaklardır

Dost Gürcüstan'la imzalanan bu protokolün her iki ülke için de hayırlı sonuçlar getirmesini dilerim.

* 25 Şubat 1997 tarihli
Dünya gazetesinden alınmıştır

Dünyanın Soylu Gelenekleri*

Zülfü LİVANELİ

İnsanoğlu kötü!

Savaş, yıkım, şiddet yaratıyor!

İnsanoğlu iyi!

Şiddete ve ölüme sanatla karşı koyuyor.

İnsanoğlu hem iyi hem kötü!

Kendi çılgın zihninin yarattığı acıları, işken-
celeri, savaşları ve zulmü, yine kendi doğasın-
dan fışkıran sanatla dengelemeye çalışıyor.

★★★

Sahnede olağanüstü erkekler ve olağanüstü kadınlar var. Dans ediyor, şarkı söylüyor ve yaşa-
nın hallerini anlatıyorlar bizlere. Kadınlar Kaf
dağlarının prensesleri; ince belli, gergin bedenli,
mağrur ve zarifler. Buz üstünde kayarcasına ge-
çiyorlar sahneden. Erkekler sustalı çakı gibi: Hız-
lı, gergin, dimdik ve gururlu.

Sonsuz bir şiddetten bir ipek yumuşaklığına
geçiveren Kafkas atlıları!

★★★

Cemal Reşit Rey'de Gürcüstan'ın "Rustavi
Halk Şarkıları ve Halk Dansları Topluluğu"nu izli-
yoruz. Milattan önce 2000 yılına uzanan flütle-
riyle ve bütün dünyayı şaşırtan, sırm hâlâ çözüle-
memiş olan çok sesli halk korolarıyla yaşamın,
doğanın, sevdanın sevincini ve savaşın acılarını
söylüyorlar bizlere. Müthiş bir koreografinin ve
insan yeteneğinin sınırlarını zorlayan dansçıların
yarattığı kompozisyonu seyrederken heyecanla-
nıyorsunuz, kanınız tutuşuyor. Bu berbat dünya-
da iyi ki sanat var diye düşünüyorsunuz. Sadece
politikacılardan, generallerden ve tüccarlardan
oluşan bir dünya neye benzerdi kimbilir!

★★★

Sanatın has olanı, insanı zaman ve mekândan
koparıyor. Sahnedeki fırtınayı izlerken, binlerce
yıl öncesine gitmiş gibi oluyorsunuz. Başlarına
bağladıkları kırmızı kumaşlarla dansçılar, bir an
Mısırlılara benziyorlar; hani o hep profilleri gö-
rülen Mısırlılara.

Kılıçların, küçük yuvarlak kalkanlara çarpma-
sından çıkan kıvılcımlar sizi alıp Homeros'un
destanlarına götürüyor. Ahilleas'ın çocukları mı
bu çarpışanlar; İlektor mu, Truva yiğitleri mi?

Derken, kızıl giysili delikanlılar sahnede dö-
nerken, Matisse'in, kırmızı adamların raks ettiği
tablosu gözünüzün önüne geliyor: Matisse bu
dansı görmüş olmalı!

★★★

Çin'de Pekin Operası izledim, Meksika'da
Maya dansı... Erzincan dağlarındaki cem ayinle-

rinde semahlara da katıldım, Alvin Ailey'in gos-
pellerden uyarladığı danslara da. Çin'in kuzeyin-
deki Uygur şarkılarından, Japon Kabuki'sinden,
Nashville ezgilerinden, Arap çöllерinin göğe ula-
şan feryatlarına, Granada'nın Endülüс ritminden
Stockhausen'in, Xanakis'in minimalizmine kadar
insanoğlunun yarattığı ses ve dans cümbüşünü
dinleme ve gözleme fırsatım oldu. Ve sonunda
Gürcü halkının, Kafkas dağlarında yarattığı sa-
natsal zenginliğin sarsıcı etkisiyle karşılaştım

★★★

Dünyanın kültür çeşitliliği içinde bazı tarzları
kendinize daha yakın bulabilirsiniz. Kafkas, Bal-
kan ve Ege kültürleri beni Ortadoğu'dan daha
fazla çekiyor kendisine. Neden mi? Çünkü bu
zengin kültürlerin dışavurumunda, kadın kadın,
erkek de erkek olarak yer alıyor ve dünyayı bir-
likte oluşturuyorlar. Arabesk kültürde ise kadın-
la erkek neredeyse iç içe geçip, garip bir yapı
oluşturmuş. Daha doğrusu, kadını dışlayarak er-
kek erkeğe yaşayan toplumlar, bazı erkeklerle
kadını özellikler yüklemiş.

Ortadoğu'nun Arap etkisindeki türkülerinde
erkeklerin sesi, kadınlardan daha ince. İnani-
maz tiz notalarda, çığlık çığlığa söylüyorlar. Be-
nini "güzel ses" anlayışına uymuyor bu. (İtalyan
tenorları da tiz notalara çıkıyor ama bunu bağır-
madan beceriyorlar. Zaten maharet de bu!)

★★★

Danslarda da durum böyle. Köçek, yani "oğ-
lan dansı" geleneğinden kaynaklanan tarzda,
erkekler omuz kırıyor, geridan titretiyor, göbek
atıyor ve birbirleriyle kalça tokuşturuyorlar!

Ve bu gelenek Türkiye'nin hemen hemen
bütün eğlence mekânlarında sürüp gitmekte

Kafkas, Balkan ve Ege danslarında ise erke-
kler kollarını hiçbir zaman omuzlarının üstüne
kaldırıp "şıkıdım şıkıdım" yapmıyorlar. Bellerini
de kıvrımlıyorlar. Hareketleri ya bir atlı ya da
bir kartalı andırıyor. Kadınlarsa hayata meydan
okurcasına, alabildiğine mağrur.. Başları dik ve
yaşamın getirdiği her türlü acıyı zarafetle taşıya-
bilecek kadar soylu.

★★★

Bana dünyanın güzel geleneklerini hatırlat-
tıkları için Rustavi topluluğu üyelerine ve Gürcü-
stan'ın fahri kültür elçisi gibi çalışan İberya
Özkan dostumuza teşekkür borçluyum

* 24 Mart 1997 tarihli

Milliyet gazetesinden aynen alınmıştır

Rustavi Halk Dansları ve Halk Şarkıları Topluluğu

Gürcüstan'ın dünyaca ünlü 60 kişilik Gürcüstan Halk Şarkıları ve Halk Dansları Topluluğu, "Rustavi" Genel Sanat Yönetmeni Anzor Erkomaışvili ve Türkiye'den Cemre Müzik Üretim Paz. Tur. Organizasyon Dan. Taah. Tic. San. Ltd. Şti. Genel Müdürü İlhan Dışlı, Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'de iki kardeş ve dost halkların kültür-sanat alanındaki alışverişlerinde köprü oluşturacak önemli bir sözleşme imzalamışlardır. Bu sözleşme gereği "Rustavi"nin dünyada ve Türkiye'de konser ve gösteri hakları Cemre Müzik Organizasyon'a verilmiştir.

Komşu iki halkların kardeşlik ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi için "Rustavi" Topluluğu'nun seçilmiş olması da bir tesadüf değildir. Şöyle ki:

Rustavi Topluluğu, 1968 yılında Rustavi kentinin Milletvekilleri Kurulu Uygulama Komitesi Kültür Bölüm Başkanı Revaz Morçiladze önderliğinde kurulmuştur. Kurulduğundan bu yana Gürcüstan'daki tek bir önemli girişim dahi "Rustavi" Topluluğu katılmaksızın gerçekleşmemiştir. Halk dansları, şarkıları ve enstrümanları konusunda Gürcü kültürünün tüm özelliklerini mükemmel bir performansla yansıtan topluluğun genel sanat yönetmenliğini, Gürcü folk müziği kültürü ve bu müziği koruma çabaları, folk müziği literatürü ve geleneklerin uygulanması konusundaki derin bilgilerini atalarından miras olarak alan Anzor Erkomaışvili yapmaktadır. Müzikal geleneklerin geliştirilmesi konusunda özel bir yeteneğe sahip olan Erkomaışvili, yaşamını Gürcü mü-

ziğine adanmış bir sanatçı olarak Gürcüstan'ın müzikal kültür otoritesi haline gelmiştir

"Rustavi"nin başkoreografi, Gürcü halk danslarının çok eski unsurlarını yeniden düzenlemeyi ve geliştirmeyi amaç edinmiş, coşkun mizacının da katılımıyla yetenek ve tecrübelerini Gürcü kültürünün hizmetine sunmuş. "Gürcüstan Cumhuriyeti Devlet Halk Sanatçısı" unvanına ulaşmış Pridon Sulaberidze, Gürcü halk danslarının aşama aşama geliştirilmesinde tüm sanatçı kişiliğini ortaya koymuş ve bunun sonucunda "Gandagana", "Florumi", "Dağ Süti", "Svan Dansı", "Düğün Süti" gibi şarkı ve dansın dikkate değer sentezlerini yansıtan ürünler ortaya çıkmıştır

"Rustavi" Topluluğu Şarkı Grubu Başkanı Badri Toidze, her birinin sesinin özel bir yerel renge sahip olduğu şarkıcıları, ustaca şarkı söyleme tekniğinde ve tonlamanın çarpıcı noktalarında kendi stillerini oluşturmaları yolunda yönlendirmektedir. Tbilisi V. Saracişvili Devlet Konservatuarı mezunu olan vokalistler, Gürcü halk şarkılarını canlandırmak gibi ulvi bir görevi yürekten bağlıdır.

Dünyanın hem en hem her köşesinde, dünyaca ünlü

konser salonlarında sahne alan "Rustavi" Topluluğu, müzik ve dansın eşsiz örneklerini büyük bir başarıyla sergilemiş, "Rustavi" adını, adeta Gürcü kültürüyle eşanlamlı olarak dünya kültürüne yazmıştır.

Geçtiğimiz Mart ayında da, Cemre Müzik Organizasyon'un girişimleriyle İstanbul ve Antalya'da konserler veren "Rustavi" Topluluğu, büyük bir ilgiyle karşılanmış ve iki ülkenin sıcak dostluğunun da etkisiyle sanatçı ve izleyici, sevgi çerçevesinde bütünleşerek, kültür ve sanatın tüm sınırların üzerinde olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur. Müzik ve dansın görkemli uyumunun sergilendiği bu konserlerde Gürcü halk danslarının ve şarkılarının izleyiciler üzerindeki büyük etkisinin hep aynı evrensel çizgide olduğunu, Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen yoğun konser talepleri bir kere daha kanıtlanmıştır

Bir araya gelmenin hazzını ve haklı gururunu mümkün olabilecek en kısa sürede yaşayabilmek ve bu eşsiz sanatın, tüm Türkiye'de alışılamayı bekleyen ellere ve yüreklerle bir an önce ulaşmasını sağlayabilmek için "Rustavi" Topluluğu, 10 Haziran-21 Temmuz tarihleri arasında yine Cemre Müzik Organizasyon'un girişimleriyle yaklaşık kırk gün sürecek bir Türkiye tur nesine çıkacaktır

*Dünyanın
bemen bemen
her köşesinde,
dünyaca ünlü
konser salonlarında
sahne alan
"Rustavi" Topluluğu,
müzik ve dansın eşsiz
örneklerini büyük bir
başarıyla sergilemiş,
"Rustavi" adını, adeta
Gürcü kültürüyle
eşanlamlı olarak
dünya kültürüne
yazmıştır.*

Bu tamenin bir diğer anlamlı yanı da, "Rustavi" Topluluğu ve Cemre Müzik Organizasyon'un geçtiğimiz günlerde büyük bir mutluluk ve onurla imzalandıkları genç menajerlik anlaşmasının ilk ürünü olacak olmasıdır. Gürcü kültürü ve sanatı adına her iki taraf için de aynı öneme sahip böylesine büyük boyutlardaki bir anlaşmanın, Türkiye'den ilk adımını atacak olması hem ülkemiz için, hem de "Rustavi-Cemre" beraberliği için kuşkusuz haklı bir gurur kaynağı olacaktır.

Geleneksel Gürcü Düğün Sofrası

Natali KUDIDZE

Bu yazıda sizlere "Gürcü düğün sofrasını" anlatacağız.

Düğün sofrasında, eskiden el yapımı navi örtüler bulunurdu. Özel ev fırınlarında yapılan yuvarlak ve ince, uzun ekmecek bölünmeden masaların üstüne konurdu. Bu ekmeceklere "dedispurebi", denilirdi. Yani: "annemin elinden yapılmış ekmecekler" anlamına gelirdi. Sofraya oturanlar içinden bir kişi seçilirdi ki, bu kişinin kültürlü, şarkı bilen, şiir okuyabilen, anlatımı güzel olan birisi olmasına dikkat edilirdi. Sofranın en başında oturtulan bu kişilere: "Tamada" ismi verilirdi. Sofrada iken olarak genellikle beyaz sırap bulunurdu. İlk kadeh Allah ve yeni evliler için kaldırılırdı. Bu kadeh bardak değil, manda boynuzundan yapılmış olan "kantzi" idi. 1.5 veya 3 lt alabilen boylarda olabilmirdi. Sonra küçük kadehlerle devam edilirdi.

Sofrada yemek olarak: et çeşitleri, balık çeşitleri, mezesler, tursu çeşitleri, çeşitli soslar, salatalar, yeşil soğan, maydanoz, turp, tihuna, reyhan ve kındar gibi yeşillikler bulunurdu.

Bunlardan başka cevizli özel soslar ve çok çeşitli cevizli yemekler, bol bol soğuk ve sıcak yemekler olurdu. Kişi sayısına göre sofraya kızanmış, baharatlı kuzu ve piliçler konurdu. Sıcak olarak ilk başta sofraya "haçapuri" gelirdi (peynirli özel bir börek).

Mısır unundan yapılmış "çadi" adı verilen küçük ekmecekler konurdu.

Özellikle dananın sırt bölümünden hasırlarak yapılan özel bir yemek sofraya sıcak olarak getirilirdi. Özel bir kişi o etleri kesip dağıttıktan sonra, geriye kalan kemik kısmına sofrada bulunan herkesten hatıra için bir inzu alınırdı. İki olarak şaraptan başka, Borjomi ve limonata olurdu.

Son olarak da meyve ve tatlılar gelirdi.

Gürcülerin düğün sofrasından başka özel sofraları da vardır. Bu sofraları derginizin bundan sonraki sayılarında yer vereceğiz.

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 2

İberya ÖZKAN

Geçen sayıdan itibaren başladığımız "Türkiye'deki Gürcü Köyleri" başlıklı, *çveneburi* dergisinin kurucularından yazar ve araştırmacı, Ahmet Özkan Melaşvili'nin on yedi yıldır hiç bir yerde yayımlanmamış olan, araştırmasını yayımlamayı sürdürüyoruz.

Geçen sayıdaki Adana'ya bağlı altı, Amasya'ya bağlı beş Gürcü köyünden sonra sıra, bu sayıda Artvin iline gelmişti. Ancak Artvin ile ilgili araştırma ve saptamaları daha da derinleştirerek sürdürmemiz gerektiği sonucuna vardığımız için ileriki sayılarda yayımlayacağız.

Bu sayıyı Balıkesir ve Bolu ile sürdürürken geçen sayıda belirttiklerimizi yinelemekte yarar görüyoruz:

Bu değerli çalışmanın *çveneburi*'de yayımı süresince, daha kesin ve net bir sonuca ulaşmayı hedeflediğimizden, siz okurlarımıza da önemli bazı görevler düşüyor:

1. Saptanan köyler ile ilgili bilgiler yanlış ya da eksik ise doğrusunu ve eksikliğini,
2. Bazı köyler unutulmuş ya da yer almamışsa bu bilgileri,
3. Arkada oluşturduğumuz tabloya (yanda yaptığımız iki örneklemedeki gibi) okunaklı bir şekilde yazıp bize hemen gönderiniz.
4. Böylelikle, hep birlikte, bu araştırmadaki olası eksik ve yanlışları hem gidirmiş olacağız, hem kesinleştirerek sonuçlandırmış olacağız, hem de tablodan da tahmin edebileceğiniz gibi, bizce gerekli olan asgari bilgiler ile genişleterek daha kapsamlı hale getireceğiz.

TÜRKİYE'DEKİ GÜRCÜ KÖYLERİ

Telefon/Fax:

ile

Düzenleyenin Adı, SOYADI:

Adresi:

İLİ	BAĞLI BULUNDUĞU İLÇESİ	BUCUĞU/BELDESİ	KÖYÜN ADI		YER	YİL	GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
			ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN			4/4	3/4	1/2	1/4
BALIKESİR	GÖNEN	TÜTÜNCÜ (AYVACIK)	SALIHİYE (KAPLANA)	GÜRCÜ AYVACIK	ARTVİN, MURĞU, ARHVA	1878				
BURSA	İNEGÖL		HAYRIYE	HEYRİYE	BATUM, MAĞHELL, ÇIKUNETİ, ÇİTUNETİ	1878				

Notlar: 1. GÜRCÜ NÜFUS ORANI'ndaki ifadeler genelleştirilmiş olup en yakın olan haneyi (X) ile işaretleyiniz.

2. GÖÇ EDİLEN YIL'a eğer "83 Harbi" sırasında göç edildiyse (1878) yazınız; eğer tam bilmiyorsanız yaklaşık yılı belirtiniz (?) ile işaretleyiniz.

0000000000
0000000000

Şavşat ve Köyleri

İsmail YAZICI

Şavşat ilçesi, Artvin ilimizin yedi ilçesinden en doğuda olanıdır. Karadeniz sahil şeridinde, Artvin-Rize karayolu üzerinde, batıdan başlayarak Arhavi, liman ilçesi olan Hopa ve iç kesimde Borçka, sol iç kesimde Karadeniz Bakır İşletmeleri bulunan Murgul, Artvin-Erzurum karayolu üzerinde ve Çoruh Nehri vadisi sağ yamacında içerde Yusufeli, Artvin-Şavşat karayolu, sağ iç kesiminde de Ardanoç ilçesi bulunmaktadır.

İlçelerin, Artvin il merkezine uzaklıkları: Arhavi 79 km, Hopa 67 km, Borçka 31 km, Murgul 45 km, Yusufeli 85 km, Ardanoç 42 km ve Şavşat 72 km'dir. İlçelerin deniz seviyesinden yükseklikleri ise Arhavi 10 m, Hopa 10 m, Borçka 125 m, Yusufeli 560 m, Ardanoç 740 m, Şavşat 1.100 m, il merkezi Artvin ise 550 m'dir.

İlimizin kuzeydoğu bölgesinde, 1.485 km²'lik bir arazi üzerinde bulunan ilçemiz, doğudan Ardahan ili, güney ve batıdan Ardanoç ilçesi, kuzeyden Gürcüistan, kuzeybatıdan Borçka ilçesi, kuzeydoğudan da Ardahan ilinin Posof ilçesi sınırlarıyla çevrilmiştir.

Şavşat ilçemiz; Merkez (Yeniköy), Veliköy (Merya) ve Meydancı (Dioban) bucaklarıyla 64 köyden ibarettir. 1996 yılında Şavşat merkez bucagına bağlı bir Gürcü köyü olan ve Şavşat-Artvin karayolu sağ iç kesiminde bulunan Yanıklı (Ci is ev) köyü, köy halkının istekleriyle Artvin ilimizin merkez ilçesine bağlanmıştır. Şavşat merkez bucagını bağlı Şenocak ve Esikale köyleri de birer Gürcü köyüdür. Meydancı bucagına bağlı 16 köyle birlikte, Artvin'e bağlanan Yanıklı köyünü saymazsak, Şavşat'ın 18 Gürcü köyü vardır.

Şavşat merkezi Yeniköy'den başka 31 köy merkez bucagına, 17 köy Veliköy bucagına, 16 köy de Meydancı bucagına bağlı bulunmaktadır. Gerçi, yurdumuzda bucak teşkilatı kalkmış olmasına rağmen, bölgeler itibarıyla köyler anılırken bu gelenek hâlâ sürmektedir.

Çoğunlukla dağ ve vadi yamaçlarından teşekkül etmiş olan arazisinin % 75'lik bölümü dağlık, kayalık, yaylak ve ormanlardan, geri kalan % 25'lik kısmı ise ekilip biçilmeye müsait düzlük ve yamaçlardan oluşmaktadır. Yaylak ve ormanlar dağlar üzerinde, ekime elverişli araziler ve köyler ise dağların etek ve yamaçlarındadır.

İlçe sınırlarının etrafı yüksek dağlarla çevrilmiş olup bu dağların en önemlileri kuzeyde Gürcüistan devlet sınırları ve kısmen Borçka ilçesi ile Şavşat arasındaki Karçal Dağları (3.539 m), doğuda Şavşat-Ardahan arasında Sahara (2.600 m) ile kuzeydoğuda Cındağı (3.000 m) ve Arsiyan (2.220 m) dağlarıdır. Ardanoç-Şavşat arasında uzanan Barevan ve Kürdevan dağları 2.000 m yükseklikindedir. Şavşat ilçe merkezi Yeniköy 1100 m yüksekliğindeki bir arazi üzerindedir. Diğer köylerimiz 950-1800 m yüksekliktedir.

Şavşat, akarsular bakımından oldukça zengindir. En önemli akarsular, Veliköy bucagının Secedil Dağı'ndan çıkarak Veliköy içinden geçen su ile Ciritdüzü köyü önünde Mansurat Suyu ile birleşip, Yeniköy'tin Söğütü mahallesine önüne inen ve ondan sonra Carat suyu denen Mirda Deresi'dir. Bu dere, ilkbaharda karların erimesi ve yağmurların yağmasıyla coşarak nehir görünümünü alır.

Kasabanın güneydoğusunda bulunan Tigrat-Könte yaylalarından çıkarak, kasabanın batı yanından geçen Tigrat Suyu, Söğütü Kalesi önünde Veliköy Deresi'yle birleşir. Kürdevan Dağı'ndaki Hanlı köyü yaylasından çıkan ve İlansuyu adını alan dere, Hanlı, Kireçli ve Arpalı köyleri içinden geçtikten sonra, Çiftlik köyü önünde Carat-Veliköy Deresi'ne dökülür.

İkinci önemli dere, Karçal Dağları'nın doğu yamaçlarından toplanan İmerhev Deresi veya Papart Suyu adını alan sudur. Bu su, eski adıyla Rabat denilen (bir başka "Rabat" da Şavşat'ın

Köprülü köyüdür. İki Rahat'ta da kilise enkazları bulunmaktadır) Dereiçi köyü mahallesinde Çağlayan Deresi'yle birleşir; Meydancık-Şavşat yol ayrımında. Şartul denilen yerde Çarut Suyu ile birleşerek Çoruh Nehri ve Artvin yolu istikametinde akmaya devam eder. Karçal Suyu ile de birleşerek Berta Deresi adını alan ve Şavşat İlçesinin akarsularını toplayan bu büyük dere, tarihi Berta Köprüsü önünde Ardanuç Çayı'yla birleştikten hemen sonra, Şavşat ve Ardanuç ile Yusufeli ve Erzurum yol ayrımında. Erzurum Köprüsü olarak anılan yerde, Artvin iline 20 km mesafe kala Çoruh Nehri'ne kavuşur. Çoruh Nehri, Artvin il merkezinin önünden ve Borçka ilçemizin içinden geçip, kilometrelerce yol aldıktan sonra Batum'da Karadeniz'e dökülür.

Bütün bu akarsuların dağ yamaçlarında bol alabalık bulunur. Göllerin en büyüğü, Şavşat-Ardanuç sınırında Kürddevan-Yalnızçam Dağları üzerindeki Karagöl'dür. Ayrıca, Meşeli Köyü ve Aşağı Koyunlu köylerinde de birer göl vardır. Arsiyan Dağı yaylalarında da Kızgölü ve Boğa Gölü vardır.

İlçemiz, doğasıyla Karadeniz görünümü veriyorsa da, iklim bakımından kurasal iklim hâkimdir. Yazları çok sıcak ve kurak, kışları ise kar yağışlı ve çok soğuk geçer. İlkbahar ve sonbaharlar bol yağmurludur.

İlçemiz köylerinde tarımı ve hayvancılık yapılır. Tahıl ve sebze ekimi, meyvecilik köylerden köylere farklılık göstermektedir.

İlçemiz ormanlar bakımından zengin sayılır. Karçal eteklerinde Papart ve Zelket ormanları, Sahara eteklerindeki Karaköy ormanlığı, Kürddevan eteklerinde Hanlı-Karaağaç-Çavdarlı köyleri ormanlığı ve Meşeli köyü ormanlığı en önemlileridir. İlçemiz ormanlarında, her cins ağaç bulunmakla birlikte en çok ladin, göknar ve çam gibi büyük boy iğneyapraklı ağaçlar bulunmaktadır.

Tepeköy köyünün Şavşat yolu üzerindeki Bahçecik mahallesinde ORÜS (Orman Ürünleri Sanayi) Kereste Fabrikası vardır. Dutlu köyü, Şartul, Çiftelikler ve Köprüyaka köyünde birer orman deposu bulunmaktadır.

Cemik köyünde, deri hastalıklarına iyi geldiği söylenen sıcak bir madensuyu ve konak-

lama tesisleri vardır. İlçemizin yolu, suyu ve elektriği olmayan köyü kalmamıştır. Şimdi ise yaylaların ulaşım sorununu çözmek için yayla yolları yapım çalışmaları sürmektedir. Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen geçim sıkıntısı nedeni ile sanayi bölgelerine göç durdurulmayıp devam etmektedir. Göç nedeni ile ilçemizin şehir nüfusu da büyük rakamlara ulaşmamıştır. Son yıllarda kooperatifler yolu ile büyük bir yapılaşma ve hareket gözlenmektedir...

İlçemizde ortaokul, lise, imam hatip lisesi sağlık meslek lisesi bulunmakta olup, okuma yazma oranı % 90 civarındadır. İlçemiz, folkloru ve gelenekleriyle de çok zengindir. Temmuz ayı ortalarında, Kocabey köyü kışlasında geleneksel Pancarcı Şenlikleri yapılmaktadır. Bes bin nüfuslu ilçemiz, doğası, ormanları, temiz havası ve soğuk suları ile çok ünlüdür.

Meydancık Bucağına Bağlı Köyler:

- 1- Meydancık (Dioban)
- 2- Mısırlı (İvet)
- 3- Tasköprü (İphrevi)
- 4- Balıklı (Tzksalimer)
- 5- Erikli (Agara)
- 6- Yesilce (Manatba)
- 7- Çağlıpınar (Hohlev)
- 8- Dutlu (Svirevan)
- 9- Dereiçi (Dasamop)
- 10- Çukur (Çihor)
- 11- Tepebaşı (Zios)
- 12- Maden (Bazgiret)
- 13- Yağlı (Zakiet)
- 14- Çağlayan (Hevsrul)
- 15- Demirci (Daba)
- 16- Oba (Ube)

Not: Meydancık bölgesinin Gürcüce ve eski adı "İmerbet"dir.

Veliköy Bucağına Bağlı Köyler:

- 1- Veliköy (Merya)
- 2- Akdamla (Çibta)
- 3- Aşağı Koyunlu (Sules)
- 4- Atalar (Tzitzvet)
- 5- Coraklı (Garkilop)
- 6- Demirkapı (Kvirala)

- 7- İlica (İlinal)
- 8- Cernik (Mikelet)
- 9- Kırzlı (Balvana)
- 10- Köprülü (Rabat)
- 11- Meşeli (Dabatzrd)
- 12- Pınarlı (Suloban) - Şavsat'ın en büyük köyü
- 13- Saylıca (Karavat)
- 14- Şalei (Çvarep)
- 15- Şenköy (Savta)
- 16- Yoncalı (Tsihia)
- 17- Yukarı Koxunlu (Sules)

Merkez Bucacağına Bağlı Köyler:

- 1- Arpalı (Zendaba)
- 2- Cevizli (Tibet)
- 3- Cirdüzü (Vel)
- 4- Çamlıca (Çantulel)
- 5- Çavdarlı (Tsoetsel)
- 6- Çayağzı (Sirasankot)
- 7- Çiftlik (Çiftlik)
- 8- Dalkarmaz (Ankita)
- 9- Düzenli (Soporo)
- 10- Elmali (Vanta)

- 11- Eskikale (Ustamis)
- 12- Hanlı (Hantuset)
- 13- Karaağaç (Verhynal)
- 14- Karaköy (Savket)
- 15- Kayabaşı (Turmanet)
- 16- Kayadibi (Tsihidzir)
- 17- Kirecli (Kvartetis)
- 18- Kocabey (Kučen) - Şavsat'ın dördüncü büyük köyü
- 19- Köprüyaka (Çarat)
- 20- Kurudere (Morgel)
- 21- Küplüce (Sinkot)
- 22- ●luca (Satapia)
- 23- Savaş (Molta)
- 24- Susuz (Gurnetl)
- 25- Senocak (Çakvela)
- 26- Tepkeköy (Ahaldaba) - Şavsat'ın ikinci büyük köyü
- 27- Üzümlü (Moloban)
- 28- Yantıçlı (Morohoz)
- 29- Yaşar (Dabakeril)
- 30- Yavuz (Mamandis) - Şavsat'ın üçüncü büyük köyü
- 31- Zivnet (Tsoeshivur)

ABHAZLAR ÇERKESLER ÇEÇENLER GÜRCÜLER LAZLAR UBIHLAR DAĞISTANLILAR VE TÜM KAFKASLARIN ORTAK SESİ

TARİH EDEBİYAT KÜLTÜR VE SANAT DOSYASI KAFKASYA YAZILARI

Çiviyazıları tarafından hazırlanan Dosya; Kafkasya coğrafyasında yaşayan Abhaz-Abaza, Çeçen, Çerkes, Gürcü, Laz, Ubi, Dağıstanlı ve tüm Kafkasya halklarının tarih, edebiyat, kültür ve sanatları konusunda telif ve çeviri makalelerden oluşuyor. Dosya ayrıca her sayısında "Öteki" üst başlığı altında bir halkı (Kafkasya dışında) okuyucularına tanıtacaktır.

Üç ayda bir yayımlanacak Kafkasya Yazıları'nın 1997 ilkbahar birinci sayısı, bu özgün coğrafyaya hem içerden, hem de "dışardan" bakan "göz olmayı" amaçlayan mütevazı bir işbaşdır...
1997 Yaz (ikinci) sayısı 15 Temmuz 'da çıkacaktır.

Çiviyazıları

Catarağa Mah. Sakız Sok. No 6 / 9 Bahariye / Kadıköy - İstanbul
Tel&Fax : 0216 349 98 41 - 349 98 05 - 347 05 62 - 347 34 64
E mail : ozcan_sapan@INFO-IST.com.tr

GAZETE BAYİLERİ ve SEÇKİN KİTAPÇILARDA

Adana'da Bir Gürcü Köyü

Arslan LAÇINBALA

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kaybolmuş ya da asimile olmuş birçok kardeşimiz vardır. Bunda en çok bölgenin etnik ve coğrafi konumu rol oynamaktadır. Örneğin, Adana ilinde üç adet Gürcü köyü mevcuttur. Ayrıca Antakya ili Dörtöyl ilçesine bağlı Kapılı adında bir Gürcü dağ köyünün bulunduğu duyulmuş; aynı ilin Kırıkhan ilçesinin bir mahallesinin Gürcü kökenli insanlardan oluştuğunu biliyorum. Adana ilinin Saimbeyli ilçesine bağlı Avcıpınar köyünün halkını da Artvin'in Yusufeli ilçesinden gelen Gürcüler oluşturmaktadır. Bu köyden birkaç kişi ile yaptığım görüşmede aynı ilçeye bağlı tarihi zenginlikleri ile ünlü Şar köyünün de bir Gürcü köyü olduğu anlatıldı.

Şimdi asıl konumuz olan Dağıstan köyüne dönüyoruz. Bu köy halkını Doğu Gürcüstan'ın Saingilo bölgesinden gelen Gürcüler oluşturmaktadır. Benim akrabalarım Adana ili Ceyhan ilçesine bağlı bu Dağıstan köyünde yaşamaktadırlar.

Dedelerim, 27 Haziran 1869 günü sabaha karşı saat 05:00 sıralarında bugün Azerbaycan sınırları içinde bulunan Şeki iline bağlı Zakatala kazasının Aliabad (asıl adı Eliseni) köyünden 40 kağıt arabası, yani 40 hane olarak yola çıkmışlar. 40 hanein içinde sadece Aliabadlı değil, etraf köylerden gelenler, örneğin. Muğanlı adında bir Türk köyünden kafileye katılanlar da varmış. Ancak bu Muğanlı köyünden katılanların Kars yöresinde kaldıkları sanılmaktadır.

Göçün asıl amacı Hristiyanlaşmamak için Şan'a gitmektir. Fakat Adana'ya ve hareketli toprakları olan Osmaniye ilçesine yerleşmişlerdir. Osmaniye'de dedemin dedesi Ali Bey şimdi Ali Beyli mahallesini kurmuştur. Bugün Ali Bey'in kendi adını taşıyan restorasyon görmüş camisi bile vardır. O tarihte Osmaniye'de bulunan Büyük Camii'nin inşasında çok emek sarf etmişlerdir. Ali Bey'in torunu Şaban Çavuş (Ba-

libey'in oğlu) (Laçınbala-Kençhoşvili) Toprakale civarında bulunan metruk bir Akçakoyunlu köyünün minaresini yapmıştır. İyi bir sanatçı olan Gürcüler o caminin kapı ve pencere dahil birçok yerini yenilemişlerdir.

Bu arada Osmaniye'den ayrılarak, Toprakale'ye yakın bir yerde Dağıstan adında bir köy kurmuşlardır. Sonra da oradan Ceyhan ilçesi topraklarına geçmişler ve Kırımoglu adlı bir yere yerleşmişlerdir. Orada da istikrarlı bir düzen tutturamayınca, köyün şimdi bulunduğu Dağıstan adını verdikleri yere yerleşmişlerdir. Şan'a giden bir bölümünden ise bir daha haber alınmamıştır.

Zaman zaman bazı kanışıklıklar meydana gelmiş, yöreden gelip kendilerini rahatsız eden eşkiyalarla mücadele etmişler ve kendilerini korumuşlardır. Dağıstan köyü Mercin adlı bir ırmağın kıyısında kurulmuştur. İrmağın diğer kıyısında ise Kafkasya'dan gelen bir Çerkes boyu olan Abzehler yerleşmiştir. Aynı dilleri konuşmalarına karşın ortak folklor, töre ve gelenekler içerisinde hiçbir sorun olmadan çevreye örnek bir şekilde ilişkilerini sürdürmektedirler.

Köy halkının Türkiye'ye gelmeleri Sultan Abdülaziz zamanına rastlanmaktadır. Sultan Abdülhamit zamanında ve sonraları köy halkı hep cephelerde Osmanlı ordusunun en ön saflarında yer alarak savaşmıştır.

Sultan Abdülhamit zamanının sonlarına doğru Ermeni ayaklanması çıkınca Ermenilere karşı yine ön saflarda çarpışmışlardır. Alibey'in oğlu Hacı Balabey ve oğulları Şaban Çavuş, Arslanbey ve İbrahim, Ermenilerle çarpışmışlar ve kardeşleri Sulikhay (Süleyman), Ermenilerce gece pusuya düşürülüp şehit edilmiştir. Hacı Balabey ve oğlu İbrahim, Yemen çöllerinde beraber savaşmışlardır.

Zamanla yöre, İngiliz ve Fransızların işgaline uğramıştır. İngilizler çekilince Fransızlar uzun müddet bölgede kalarak köy halkına çeşitli eziyetler etmişlerdir. Hacı Balabey'in oğlu

Şaban Çavuş, Suriye, Bağdat ve Dürzi savaşlarına katılmış, eve döndüğünde ise Saimbeyli'de (Hacı) Ermenilerle savaşmış ve hatta kuşatma altında kalmıştır. Onları püskürttükten sonra Kuvai Milliye Teşkilatı'nın kurucuları arasında yer almıştır. Gülek Boğazı'nda Fransız alayını yenilenler arasındaki adı geçince Fransız General Gvamör tarafından başı için öçül konmuştur.

Osmaniye'de Fransızlara karşı ilk direnişi başlatan Şaban Çavuş (Kençhoşvili), Maraş ve Kadirli cephelerinde savaşmıştır. Babası Hacı Balabey köy halkını toplayarak çok ilkel silahlarla Fransız tanklarına karşı savaşmış ve yaralanmıştır.

Köy halkı geçimini tarımla elde etmektedir. Köyde pamuk, buğday, susam, karpuz ve benzer ürünler yetistirilmektedir. Bugün köy halkı asimilasyona uğramış olup, yaşı 70'in altında olanlar Gürcüce konuşmamaktadır. Bunun en büyük nedeni köye dışarıdan çalışmaya gelen tarımı işçileri ve köy civarında bulunan Vesiye, İslamoğlu, Yassıca, Altıgözbekirli, Köşreli, Yalak ve Kırhaneköprü köyleri ile zorunlu olarak Türkçe konuşmaları ve bu köylerden yapılan evlilikler gösterilebilir.

Köy halkını diğer Gürcü köylerinden ayıran bir özellik ise Saingilo'dan gelen dedeleri gibi tamamının Şafii mezhebinden oluşudur. Düğünlerinde hâlâ eski folklorik özelliklerini ve bazı gelenek, göreneklerini devam ettirmektedirler. Gürcüce konuşan yaşlı kesimi, babalarından öğrendikleri Saingilo lehçesini konuşmaktadırlar.

Köyün adını gelince, Dağıstan adını nereden geldiği bilinmemektedir. Ancak Dağıstan topraklarının Saingilo'ya çok yakın oluşu bunda etken olabilir. Ceyhan'da bulunan Naşidiye köy adının, eski Yarsuvat kazasının avukatı olan Nasit Beyin adından kaynaklandığı düşünülürse, Dağıstan köyünün yeni adı olan Beşkuyu adının, dedem Hacı Balabey'in köyde yapmış olduğu 5 kuyudan kaynaklandığı söylenebilir. Her ne kadar resmi kayıtlarda Beşkuyu olarak adı geçiyorsa da halk arasında köyün adı hâlâ Dağıstan olarak bilinmektedir.

İstiklal Savası'nın ardından dedem Hacı Balabey (Balabey) Ataturk tarafından "İstiklal Madalyası" ile onurlandırılmıştır. Köyde birçok Kore ve Kıbrıs gazisi vardır.

Azerbaycan'da Gürcü Köyleri

Hayri HAYRİOĞLU

Bugün Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde kalan tarihi Gürcü toprakları Hereti'de (İngilo-Eniseli) 20'den fazla Gürcü köyü ve bu köylerde Gürcüstan kültür, bilim ve sanat dünyasında hizmet veren çok sayıda İngilo Gürcüsü vardır. Bunların en ünlülerinden biri de Bay İlia Datunaşvili'dir. Aşağıda bu Gürcü köylerinin kazalara göre dağılımı yer almaktadır.

Kahı Kazası Gürcü Köyleri:

1. Kah İngilo
2. Alibeglo
3. Alatemur
4. Karameşe
5. Meşebaşı
6. Kotoklo
7. Harabala
8. Kimurlu
9. Koragan
10. Patara Bina
11. Almalı (Vaşlovani) (Türkleşmiş)
12. Zegani (Türkleşmiş)
13. Şotavari (Türkleşmiş)
- (Yaşlı insanlar Gürcüce biliyor)
14. Gillug (Güllük) (Türkleşmiş)
- (Yaşlı insanlar Gürcüce biliyor)
15. Tasmalo (Türkleşmiş)
- (Yaşlı insanlar Gürcüce biliyor)

Zakatalı Kazası Gürcü Köyleri:

1. Aliabad (Müslüman Gürcüler)
2. Mosuli (Müslüman Gürcüler)
3. Hengiani (Türkleşmiş)
4. Verhivani (Türkleşmiş)

Delokami Kazası Gürcü Köyü:

1. İtitala (Türkleşmiş)

Orkestra Şefi Cansug Kahidze ile Söyleşi

Osman Nuri MERCAN

Gürcü orkestra şefi Cansug Kahidze, 30 Mart 1997 tarihinde Ankara'da 450 kişilik Birleşmiş Ankara Orkestra ve Koroları'nın verdiği konseri yönetti. Bilindiği üzere bu konser Sn. Cumhurbaşkanı'nın ve önemli devlet büyüklerimizin katılımıyla ve olaylı bir şekilde gerçekleşmiş olup 8 bin kişilik salonda yer bulmak için halk kilometrelerce kuyruk oluşturmuş ve saatlerce beklemişti. Kahidze'yle *çveneburi* adına görüştük.

çveneburi- Bize kısa özgeçmişinizi aktarmış mıyız?

Kahidze- 1936 yılında doğdum. Ailem Batı Gürcüstanlıdır. Annem Guria'dan, babam da İmereti'dendir; ancak uzun zamandır Tbilisi'de yaşıyorlar. Ben de Tbilisi'de doğdum. Müzik eğitimini Tbilisi'de gördüm. Öğretmenim büyük orkestra şefi Dimitridi idi. Tbilisi Müzik Konservatuarı'nı bitirdim. Sonra Moskova'da 3-4 ay Igor Markeviç'ten özel eğitim gördüm. Bütün ailem müzisyendir. Esim Vanda, Tbilisi Konservatuarı'nda piyano profesörüdür. Gençliğinde konserler veriyordu. 37 yaşındaki oğlum Vahangi Kahidze, besteci, orkestra şefi ve piyanisttir. Birçok senfoni, bale müziği ve oda müziği parçaları bestelemiştir. Geçen yıl Ankara Festivali'nde de çaldı. Şimdi caz müziği ile de yakından ilgileniyor. 15 Mart 1997'de Paris'te iki arkadaşla birlikte tamamen kendi bestelerinden oluşan bir konser verdi. Kızım Teona Kahidze de konservatuar mezunu olup, müzik konusunda doktora yapmıştır.

Şimdi ben, Tbilisi Müzik Kültür Merkezi bünyesindeki Tbilisi Senfoni Orkestrası'nın ve 1982 yılından beri de Zakaria Palişvili Opera ve Balesi'nin şef ve direktörüyüm. Oğlum Vahangi de Tbilisi Müzik Kültür Merkezi'nde şef olarak görev yapmaktadır. Kızım Teona ise konser ve sanatçı organizasyonundan sorumlu birinin başındadır.

Cansug Kahidze, Osman Nuri Mercan ve Hayati Asilyazıcı ile birlikte

çveneburi- Hem bu iki önemli yerde şef ve direktör olarak çalışmak hem de yurtdışında orkestra yönetmek sizi yormuyor mu?

Kahidze- Gerçeği söylemek gerekirse çok yoruluyorum. Çünkü iş yalnız orkestra şefliği ile kalmıyor. Baskaları da bana yardımcı oluyor, ama sorumluluk tamamen omuzlarımda. Yurtdışındayken biraz dinleniyorum. Gürcüstan'da ise bu olanak yok. Günde en az 10-12 saat çalışıyorum. Şimdilik dayanıyorum; bakalım gelecek ne gösterir. Bu iki görevden birini bırakmama Sevardnadze izin vermiyor.

çveneburi- Gürcüstan'da Gürcü müziğinin bugünkü durumu nedir? Sonyet döneminde finansman ve materyal sorunu yoktu. Bugün işler nasıl yürüyor?

Kahidze- Önce Gürcü müziğinden ne anladığınıza bir bakmamız gerekir. Önceleri Gürcü müziğinden yalnız Gürcü halk müziği anlaşılırdı, folklor anlaşılırdı. Fakat 1940'lardan sonra, Gürcü besteciler ortaya çıktı ve bunların ortaya koyduğu müzik ile anılmaya başlandı. Bunlar Batı'dan esinlenen opera ve senfoni müzikleri idi. Bu çalışmalar Zakaria Palişvili tarafından 1919'larda operalarda başladı. Bu tarihten sonra Gürcü klasik müziğinde büyük

gelişmeler oldu. Bu döneme ilişkin olarak Palişvili dışında Şvenidze ve Palanşinadze Andria, sonraki dönemlere ilişkin olarak da Aleko Maçavariani'den bahsetmek gerekir. Daha sonraki dönemlerde ise Otar Taktakişvili ve Tsinstadze'nin adı verilebilir. Gia Kançeli, Sulhan Nasidze, Bizina Gveladze ve Nodar Gabunia'da daha sonraki dönemlerde gelenekleri sürdürdüler. Bunlardan Gia Kançeli bütün dünya çapında tanınıyor. Kendisi beş yıldır Berlin'de bulunuyor. Daha yenilerde ise Liana Isakadze, Eliso Girsaladze, Şaşa Konstantia ve Eliso Bolkvadze sayılabilir. Simdi ise 20 yaş grubunda çok yetenekli genç müzisyenler yetişti.

Ekonomik durum müziği çok fazla etkiliyor. Sovyet döneminde de durumumuz çok iyi değildi. Fakat her şey organize edilmiş ve merkezileştirilmiş olduğu için ekonomik sıkıntıyı fazla hissetmiyorduk. Öğrenciler daha iyi koşullarda eğitimi görüyorlardı. Bağımsızlıktan sonra Gürcüstan'ın içine itildiği savaşlar müzik çalışmalarını da olumsuz etkiledi. Devletin, müzik çalışmalarını finanse edecek parası yok. Bütçeden ayrılan kısım çok yetersiz kalıyor. Yani durum pek iç açıcı değil. Bu arada özel müzik kolejlere açıldı. Konservatuar düzeyinde olmasa bile müzik eğitimi veriyorlar. Konservatuar da müzik eğitime devam ediyor. Fakat öğretmenlerin maaşları çok düşük.

Artık ülkede her şey istikrarlı gidiyor. 2-3 yıl sonra bunun müzik alanına da çok olumlu etkileri olacağına inanıyorum.

Son yedi yılda birçok müzisyen ülkeyi terk etti. Fakat gittikleri yerlerde hepsi umduğunu bulamadı. Artık yavaş yavaş geri dönmeye başlıyorlar. Başka ülkelerdeki insanlarda, Gürcü halkının müziğe olan ilgisini tam anlamıyla bulamadılar. Geri dönüşler Gürcüstan'da müzik yaşamını biraz daha hareketlendirmeye başladı. Yeni konserler veriliyor, operalar, baleler

*Bağımsızlıktan
sonra Gürcüstan'ın
içine itildiği savaşlar
müzik çalışmalarını
da olumsuz etkiledi.*

*Devletin, müzik
çalışmalarını finanse
edecek parası yok.
Bütçeden ayrılan
kısım çok yetersiz
kalıyor.*

icra ediliyor, halk büyük coşkuyla kendilerini alkışlıyor. Halkın büyük bir kısmı konserlere para ayıracak durumunda değil; bu nedenle biz birçok konserde onları ücretsiz içeri alıyoruz.

Çveneburi- Gürcüstan'da bir yandan ekonomik kriz sürerken diğer yandan bütün operalar, tiyatrolar, baleler ve müzik gösterileri tamamen dolu. Eğer 2-3 gün önce bilet almadıysanız, izleme şansınız hiç yok. Bir de izleyicilerin tümü aynı Bah tükellerinde olduğu gibi çok lüks takılı, parfümlü ve Batı giysileri içinde.

Böyle bir tezat nasıl gerçekleşiyor. Biz anlayamıyoruz?

Kabidze- Ben de size sormak isterdim, ben de anlayamıyorum. Halk, maaşı dışında da bir şeylerden gelir elde ediyor. Bir kısmı ufak ufak iş hayatına atıldı, ticaret yapıyor veya mesleğini para kazandıracak işlere kanallı ediyor. Hiçbir şey yapamayan da elindeki, evindeki değerli eşyaları satıp paraya çeviriyor. Bir şekilde eski alışkanlıklarını devam ettirirne yolunu buluyor. Müzik, de bundan yeterince nasibini alıyor. Bu durumdan en olumsuz etkilenen kesim, entelektüel denen öğretmen ve profesörler, yazar ve çizerler ve ressanlar oldu. Devlet yardımı çok yetersiz olduğu için bizim senfoni orkestrasına ticarî şel veya müzisyenlerin davet edemiyoruz. Ancak benim arkadaşlarımı rica üzerine gelip konser veriyorlar. Çoğu zaman ucak biletlerini bile kendileri alıyorlar.

Çveneburi- Gürcü müziğine başka halkların müziklerinin etkisi var mıdır? Ayrıca, Gürcü müziği başka ulusların müziğini etkilenmiş midir?

Kabidze- Ben halk müziği uzmanı değilim. Fakat bildiğim kadarıyla Gürcü halk müziğinde hiçbir yabancı etki yoktur. Tam aksine Gürcü folkloru başka müzikleri etkilemiştir. Klasik muzikte ise, doğaldır ki, medeni ül-

kelerle olan temaslarda bir etkileşim mevcuttur. Siz Çaykovski, Mozart, Lizst'in müziği ile temas ediyorsanız bu müziğin etkisi sizin klasik müziğinizde de olacaktır. Daha doğrusu klasik müzikte bütün ülkelerin müzikleri birbirini etkilenmiştir. Çaykovski çok büyük bir bestedir. Ancak o bile Schuman ve Schubert'ten etkilenmiştir. Çaykovski'nin de başka müzisyenlerde etkisi vardır. Klasik müzikte etkileme ve etkilenme çok yoğundur.

çveneburi- *Gürcü müziğinin Türk müziğine etkisi var mıdır?*

Kabidze- Görebildiğim kadarı ile Laz ve Acara folklorunun ve müziğinin Türk folkloru üzerinde etkisi olmuştur. Çünkü bu Gürcü toplulukları bulundukları yerlerde Türklerden daha eskidirler ve o zamanlardan beri bu kültürleri vardı. Türkler bu folkloru daha sonra edindiler.

Klasik müzikte her iki müziğin birbirine hiç etkisi olmadığını söyleyebilirim.

çveneburi- *Sizin kaset, plak ve CDlerinizi yapıldı mı?*

Kabidze- Tabii. Hem Tbilisi'de hem de Batı başkentlerinde çok miktarda basıldı ve satışa sunuldu. Paris'te ve New York'ta çok satılıyor.

çveneburi- *Müzik alanında ve genel olarak, Türk-Gürcü dostluğu bakımından ne düşünüyorsunuz?*

Kabidze- Bu çoktandır başladı. Ben, her İstanbul'a gelisinde bunu yakından hissediyorum.

Kapıların açılmasından sonra iş ve ticaret alanına da sıçradı. Bugün Gürcistan'da satılan her iki maldan biri Türkiye'den gelmektedir.

Fakat müzik konusunda bu yaklaşma henüz çok az. İşte, ben geliyorum, birkaç folklor grubu geliyor, o kadar. Türkiye'den de Gürcistan'a çok az müzisyen gelmekte. İki ülke müzisyenlerinin yaklaşması ve karşılıklı verilen konserlerin yoğunlaştırılması şart. Çünkü bu iki ülkenin birbirinden daha yakın ve samimi başka komşuları yoktur.

çveneburi- *Gürcistan'da çok çeşitli halklar yaşamaktadır. Bu nedenle etnik müzikleri bahsetmek gerekir. Gürcistan'da etnik müzik nasıl?*

Kabidze- Kimsenin onlara baskı yapmadığını veya engel olmaya kalkmadığını biliyorum. Ama yine de etnik müzik biraz cıvız kaldı. Her etnik grubun kendilerine hitap eden ufak müzik grupları, folklor grupları var. Fakat bunlar Gürcü halkına mal olamadılar, Gürcü halkını etkileyemediler. Bu arada biraz tanınan isimler yurtdışına gittiler. Azeri müzisyenler Azerbaycan'a, Ermeni müzisyenler Ermenistan'a ve Os müzisyenler Rusya'ya gittiler. Haçaturyan gibi Gürcistan'da doğup yükselen isimler de gittiler.

Gürcü müziği çok güçlü olduğundan başka bir etnik müziğin onu etkilemesi biraz güç. Kimse engellemiyor, fakat etkileme çok güç.

GH

MİMARLIK A.Ş.

Meşrutiyet Cad. 35/7 Galatasaray-İSTANBUL

Tel: (212) 293 15 93 - (212) 293 15 94

Fax: (212) 245 22 81

İberya Özkan ile Gürcü Müziği Üzerine Söyleşi*

(Geçen sayıdan devam)

Folklorla Doğru: Abhaz müziğini çoksesli özellikleri var. diğerlerinde teksesli.

İberya Özkan: Diğerlerinde de çokseslilik var, ama çok daha az. Solistler hüküm vs. Örneğin daha dağlık kesimlerde yaşayanlarda çokseslilik fazla. Çeçenler gibi. Abhazlarda neredeyse iki misli. Gürcülerde üç misli. Bütün Kafkasya toplumlarında. Türk kökenliler hariç, yani Balkarlar, Karaçaylar. Dağıstan'daki Türk asıllı olanlar ve Oslar (Asetinler) hariç. diğerlerinin tümünde çok yakın olma sa da ortak bazı karakterler var. Hem aynı dil grubunda bulunmalarından hem de komşu olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Gürcüler, Çerkesler. Abhazlar vs.'nin bulunduğu Kafkasya, güneyinde Ermenistan ve Azerbaycan. güneybatısında da Anadolu'nun kuzey bölgelerinde, yakın özellikler var. Örneğin, Duduki (Türkiye'deki karşılığı, Mey) topluluklarının oluşu, davul zurna oluşu, dolinin (koltuk davulu) oluşu vs. Anadolu'nun o bölgelerinde daha Türkler Anadolu'ya gelmeden yaşayan kültürler var. Onun izleridir denebilir.

Folklorla Doğru: Gürcüstan sınırları için de başka etnik gruplar var mı?

İberya Özkan: Svan, Megrel, Gürcü dışında esasen Abhazlar, ayrıca Ermeni, Azeri, Ruslar var. Türkler, Kürtler, Çeçenler. Asetinler (bence doğrusu Oslar) var. Örneğin Oslar İranlı bir topluluk. Pers döneminde Kafkasya'ya girmişler. Dillerini sürdürüyorlar. Hint-Avrupa dil grubunda. Müziklerine ve danslarına Kafkas özelliklerini almışlar. Ben bugün bunların ayıklanmasından yana değilim. Ulusalçı birtakım hareketleri teşvik ediyor. Ayırmak da gereksiz.

Folklorla Doğru: Gürcü halk müziği den-

diğinde bunun ne anlama geldiğini söyledin. Müziksel formu hakkında, maksasal yapıları, çokseslilik, temel ritmik yapıları hakkında bir şeyler söyleyebilir misiniz?

İberya Özkan: Gürcü halk müziği için maksasal yapı değil de kendi armoni sistemi demek daha doğru olur. Çünkü armonizasyon belli bir çoksesliliği, kendi kurallarını geliştirmiş Gürcü halkında. Türkiye'deki makamlara benzer bazı yapıların olduğunu görüyoruz.

Gürcü halk müziği tamamen Batı müziği değil. Tamamen Avrupa müziği formunda olan, majör, minör gamlarına tekalüb eden müzikler de var. Örneğin; ta minör gamındaki herhangi bir parçada si natürel de olabilir, si bemol ya da çift bemol de olabilir. Ritmik yapısı yönünden genel olarak ritmik, hareketli diyebiliriz. Bu, daha çok enstrümental ve dans müziklerine yansımış. Bütün danslar ritmik. Şarkıların neredeyse yarısı ritmik. Ritmik olmayan, Doğu Anadolu'daki uzun hava, gazel gibi formlar da var. Bu uzun hava sırasında, "bani" (eşlik etme anlamında 2. ses), solistin haricindekiilerin katıldığı bir fon olarak söylenir. Hatta bu şarkılarda bazen, örneğin kağı sürenken söylenen iş şarkılarında, sofrı şarkılarında dini şarkılarda, n'innilerde vs., bazen belli bir kurala bağlı olmayarak, 2. ses uzun havayı okurken 3'lü olarak paralelde giden bir 1. sesin de var olduğunu görüyoruz. Yani 3 sesli "uzun hava".

Folklorla Doğru: Örneğin "Patara Gogo" böyle bir parça mı?

İberya Özkan: Kent müziğine örnek verilebilecek bir parça, ama form olarak böyle. Çoksesliliğe gelince değinmem gereken birkaç konu var Gürcü halk müziğinde, sonradan

çokseslendirilen değil, varolan çoksesli yapısına örnek oluşturacak çok geniş bir yelpaze bulunuyor. Bu yelpazenin önemli bir kanadı var: "Guria" müzikleri, "Megrel" müzikleri ve "Acara" müzikleri.

Folklorla Doğru: Acara bölgesi dediğimiz-decoğrafi bir bölge mi tanımlı yoksa belli biret-nik grup mu?

İbberya Özkan: Coğrafi bölge tanımlı, aynı zamanda da otonom bir cumhuriyet Gürcistan içinde Abhazya nasıl otonom cumhuriyetse Acara da öyle

Folklorla Doğru: Acara bölgesinde yoğun olarak hıulunan, yani kültürel olarak damgasını tıran belli bir etnik grup var mı?

İbberya Özkan: Gürcüler, bir miktar da Lazlar.

Folklorla Doğru: Peki Acaralılar kendilerini ayırıyorlar mı?

İbberya Özkan: Hayır, böyle bir ayrım yok. Yalnız böyle bir ayrım politika için var. Gürcistan'ın Acara bölgesi Osmanlı hâkimiyetindeydi, dolayısıyla Türk'tür, İslam'dır vs. deniyor. Yani ayrım politik düzeyde var. Zaten Acara Muhtar Cumhuriyeti'nin varoluşu bile politik bir geçmişe dayanıyor. Yani Osmanlı döneminde, Osmanlı-Rus Savaşı sırasındaki bir anlaşmayla Acara, Gürcistan'a dahil edildiği zaman, Acara Muhtar Cumhuriyeti'nin ayrı bir cumhuriyet olma şartı ileri sürüldü. O bile bir ur olarak bugüne kadar kalmış bir sorun

Folklorla Doğru: Acara'da İslamiyetin kültürel etkileri var mı?

İbberya Özkan: Pck yok. Sanıyorum 70 yıldır Gürcistan'ın Sovyet yönetiminde olması sonucu dini çalışmaların zayıflaması söz konusu. Çokseslilik demiştik. Gürcü halk müziğindeki çokseslilik genellikle erkeklerin topluca söyledikleri, genel olarak 3 sesli olan bir yapı. 1. ve 2 ses arasındaki 3'lü aralık, yer yer birdeşlikleri bir nota; 3. ses de genellikle diğerlerine karşı 5'li ve 7'li, 4'li ve 6'lı bazen de 3'lü ve 5'li olarak tekabül eden aralıklardan oluşmakta.

Folklorla Doğru: Tonik yok mu?

İbberya Özkan: Tonik olan, yani bas ses. 3. ses olarak bahsettiğimiz. Diğerlerinden 3'lü, 4'lü, 5'li, 6'lı ya da 7'li aralıklarda. 1. ve 2. sese kıyasla

Folklorla Doğru: Toniği esas olarak 3. ses taşıyor yani

İbberya Özkan: Genel olarak diyelim Bu 3 ses genel olarak sırf erkekler tarafından icra edilebiliyor. Bazen bayanlar tarafından da 4 sesli, 3 sesli veya 2 sesli olarak icra edilebiliyor. Bayan ve erkeğin birlikte söylediği başka bir çokseslilik türü var. O da atışmalar, "şairoba" dedikleri. Bir erkeğin söyleyip kızın karşılık vermesi türünden şarkıkarda görüldüğü. Burada yine 3 sesli özellik var. 1. ses bu sefer bayan oluyor; ona 3'lü paralel giden, bazen toniği olan 2 ses erkek oluyor. 3. ses de erkek korusu

Folklorla Doğru: Örneğini?

İbberya Özkan: Netavi Gogo, Gandagan Bunlar dikkat ederseniz biraz daha Türkiye'ye yakın olan bölgelerde. Diğer bölgelerde de var ama daha değişik karakterlerde. Gürcü halk müziğinde çokseslilik derken Megrellerin bulunduğu bölgeye, özellikle Guria'ya dikkat çekmek istiyorum. Guria'da olan parçaların çoğunluğu tam anlamıyla klasik müzikte varolan polifonik sistemin vokali yönünden en gelişmiş özelliklerini taşıyor denebilir. Neden? Çünkü seslerden biri icabında tek bir sestem başlıyor 1. ses yukarılara doğru çıkıyor. 2. ses de yukarılara çıkarken. 3. ses daha aşağılara doğru iniyor. bir yerlerde karmaşıklıyor ve ondan sonra belli bir yerde tek sesle bitebiliyor. Ayrıca 1. sesteki ezgiyle 2. sesteki ezgi tamamen farklı gelişebiliyor Gürcü halk müziğinde sanatıl düzeyi yüksek, ama bizim gibi toplumlarca algılanması güç olan, duyduğunuzda gürlüğü gibi gelebilen ama incelendiğinde her biri kendi içinde ayrı tını uyumu taşıyan özellikler var. Bunlar bazen 4 ses, bazen 5 ve hatta 6 sese kadar ulaşabilir. Örneğin; "Ali Paşa" "Hasanbeygura" gibi şarkılar. Bu parçalarda ve Guria bölgesinde "Krimançuli" adlı özel bir 1 ses var ki, bu ses erkek sesinin kafa sesiyile kendi sesi arasında giderek dolaşmasından kaynaklanan tatlı ezgisel çarpımalardan oluşuyor. Bunlar da uydu-rulan bir şey değil. Bir sisteme ve kurallı bağlı olarak geliştirilmiş bugüne kadar sürdürülen bir şey Buna benzer bazı örnekler Avrupa toplumlarında, İsviçre'nin yüksek dağlık kesimlerinde de görüldüğü. Ama son derece farklı. Söz olarak "Krimançuli" sesi fazla bir şey söylemez. "lavo", "delavo" diye anlamı olmayan sözler eşliğinde tamamen müzikal bir ezgiyi kullanır.

(Devam edecek)

* Folklorla Doğru dergisinin

62. sayısından alınmıştır

Pridon Halvaşı ve Fakir Baykurt'un Şiirleri*

Sami KARAÖREN

Gürcü şairi-yazar ve devlet adamı Pridon Halvaşı'yı Eylül (1989) sonunda Gürcüstan'ın özerk Acara Cumhuriyeti'nin başkentli (kapı komşumuz) Batum'da tanıdık. Şu anda elimde onun şiirleri var. *Bugün, Bu Ülke İçin, Unutulmayan* adlı şiir kitaplarından. Abdurrahman Çerinkaya ile sevgili dostum, değerli sanatçı Fakir Baykurt'un birlikte seçip dilimize çevirerek *Eninde Sonunda* adıyla yayımlanan şiirleri iki gündür elimden düşmüyor. Yalnız Halvaşı'nın şiirleri değil, Fakir Baykurt'un *Bir Uzun Yol* adlı kitapta topladığı şiirleri de...

Fakir'in yazın yaşamına şiirle başladığını bildirdim. Ne var ki, Fakir, öykü ve romana verdi kendisini. Birbirinden güzel yapıtlarıyla haklı bir öne de kavuştu. Anlıyorum ki, içindeki şairliği, şiir tutkusunu gizli yestetmekten geri kalmamış. Yurt özlemi içinde yaşadığı Almanya'da (Duisburg) son yıllarda yazdığı şiirlerden oluşmuş bu *Bir Uzun Yol* adlı şiir kitabı, öncelikle belletiyim, Halvaşı'nın ve Baykurt'un kitaplarının kapakları, kâğıdı ve baskısı çok güzel. Hele Baykurt'un şiirlerini süsleyen Abidin Dino'nun resimlerinin güzelliğine diyecek yok.

Sayın Halvaşı'yla Batum'da karşılaşip söylesilerde bulduğumuz günlerden önce, onun bu şiirlerini görüp okuması olmayı ne kadar isterdim. Onun alacakgönüllü kişiliği içinde bu şiirlerin tadını da çıkarırdım. Söylesimimiz daha boyutlu olurdu elbette, Biz Türkler gibi Gürcüler de şaire çok düşkün kişiler. Sayın Halvaşı, güzel yadın, yurdunun insanlarına, köyüne geniş yer vermiş şiirlerinde, İkinci Dünya Savaşı'nın acıları, çekilen sıkıntılar, barış özlemi, ülkesine yarışır gördüğü mutluluk içinde yaşamının tadı onun şiirlerinin özü, ögesi, "Birliktelik" başlıklı şi-

Şiirleri, İstanbul Işık Lisesi Ayazağa İlkokul bölümünde ders olarak okutulan Pridon Halvaşı, derste öğretmen Dilek Kumkapı ile birlikte

irinde bu duygularını bakınız nasıl dile getirmiş: "Güzel yurdumuz bizim/Ne düşmanlık ne savaş görsün/Savaşlar yıkım getirdi sürekli/Dayanışma gücümüzle var kaldık geçmişte/Yürek vuruşlarımızı sunduk altın armağan/Birliğine, beraberliğine Gürcüstan'ına." Fakir Baykurt, Halvaşı için yazdığı vazide "Toplum içtule şairliğini belli edip öne çıkmayı sevmeyiz. Şiirlerini de günlük sıradan sözcüklerle yazar. Toprak, toprak insanları, barış, dostluk, ev yaşamı gibi konuları yayılan bu şiirleri okundukça boyutlanır ve derinleşir" diyor. Gerçekten öyle Halvaşı'nın şiirleri okundukça içe isleyip derinleşiyor.

Gürcüstan'ın büyüleyici doğası ve eğitimini kazandırdığı niteliklerle insan sevgisi, yukarıda da belirttiğim gibi, onun esin kaynaklarının başında yer alıyor.

Yurt sevgisiyle dolu bir şair... Fakir Baykurt'la yaşamlarındaki benzerlik ve yurt sevgisi, onları kaynaştırpı kucaklaştırmış. Baykurt, bu kitabı yazdığı "Karşılaşma" başlıklı önsözün bir yerinde bakınız ne diyor:

Kafkasların denize yakın uzantılarının çocu-

Pridon Halvaşı Türkiye Yazarlar Sendikası'nda. (Soldan sağa: Mustafa Yakut, Demirtaş Ceyhan, Zihni T. Anadol, Aziz Nesin, Adnan Özyalçın, Pridon Halvaşı, Kemal Süller; alt sıra: M. Başaran, Cengiz Bektaş).

ğudur Pridon. Bir yandan sarp mı sarp dağlar, bir yandan denize bakan yamaçlar, dereler ve de bunlar arasındaki bereket fışkıran küçük düzlükler. Hem de bol balıklı çağıl çağıl sular. "Tanrı dünyayı yarattırken Gürcüstan'ı kendine ayırmış, ama Gürcüler bir yolunu bulup elinden almışlar," diye anlatılır. Batum'da yılın on iki ayında çiçek açmayan gün yoktur. Karımla çağnılı olarak bulunduğumuz Batum'da iki gün, o çiçekli günleri biz de yaşadık: Gürcüstan'ın bu güzelliğini ve Pridon Halvaşı'yi tanıdık öbür Gürcü dostlarla birlikte. Yukarda da söylemiştim, keşke biliyor olsaydım bu şiirleri onunla karşılaştığım zaman; bize orada onu, ne yazık ki, yalnız bir romancı olarak tanıttılar. Onun köyüne duyduğu özlemi dile getiren "Köyün" adlı şiirini birlikte okuyalım

Ocağın, kaynağın/Uzaklarda kalan çocukluğum/köyünü köşem/Mavi göklerin/Geliyorum senin havanı koklamaya/Eski tanıdıkların/ Omanın serin havası

Buraya çağırıyor derin kökler/Ben burada sadece şiirler değil/Toprağı ekip biçerek buldum/Aradığım büyük sevgiyi

Şiir çevirisinin ne kadar zor bir iş olduğu bilinir. Bunu Fakir Baykurt da özellikle belirtiyor önsözde. Gürcüceden önce düzyazı biçiminde çevrilen şiir örsünü (metnini) o şiirin özgün yapısına göre Türkçe dizelerle biçimlendirmişler. Gürcücedeki ses ve biçim güzelliği ne kerte yansıdı bu dizelere, bunu bilme olanığı yok. Ama anlamla biçimi kaynaştırın çeviriler de, Halvaşı'nın usta bir şair olduğunu sezdirebilir insanı. Bilirsiniz şiir bir bakıma ses ve söz dizimi ile anlamın kaynaşmasından

oluşmuş bir biçimdir. Güzeli biçimler kumaktır şairin görevi. Gürcüce aslını bilmemek de aldığınız tat çevirinin başarılı olduğunu duyuruyor bize. Ellere sağlık bu iki çevirmenin.

* Şubat 1990 tarihi

Yazıl Edebiyat dergisinden alınmıştır

PRİDON HALVAŞI'DEN ŞİİRLER

SARP YOLU

Durma birden, götür beni ötelere
Götür Sarp'm güzelliklerine
Yol boyunca dalgalar gibi renklerine
Yuların ellerinizde, durma birden

Sarp kayalıklarında mağaralar
Ne çok görsem o kadar çok seviyorum
İsteyin beni gelip çerçeve olayım
Duvarlarındaki fresklere çiziklere

Uzayıp gidiyor bu yol uzaklara
Kesilmiş birden Sarp'a varınca
Sessizliğe bürünmüş karşıda ağaçlar
Dururlar eskilerdeki gibi ötümlü

Uzaklara doğru giden güzel yol
Kayalıklarda saklı ilaç gibi
Erişilmez olma, götür beni
Sarp'ın güzelliklerine

1982

BATUM'A ŞARKI

Seviyorum görünümünü
Sağnak halinde yağmurlar yağarken
Gökten öyle billur gibi
Sevgi yağarken

Özlenecek sürekli
Sevilecek her zaman
Batum'da olmak
İster gönlüm her zaman

Giderim düşlerimde bazen
Gönlüm kalır seninle
İlçibir yerde yoktur bu öpücük
Dalgaların kıyını öpmesi gibi

Batum'un çiçekleri
Sarılan bana sıkı sonsuz
Bugün gidiyorum ama
Kesin gene gelirim

Özlenecek sürekli
Sevilecek her zaman
Batum'da olmak
İster gönlüm her an

1982

Her Şeye Rağmen Sinema*

Gönül DÖNMEZ-COLİN

Yönetmenlerin kamera yerine tüfeğe sarıldığı bir ülkede sinemadan söz edilebilir mi? Gürcüstan örneğinde bu soruya evet yanıtını vermek gerekiyor. Son yıllarda Gürcüstan'ı sarsan değişikliklerde bile genç yönetmenler, duygusal vahşet dolu karamsar filmlere yönelmektense, babalarının dedelerinin aşınmış patikalarında yürümeyi yeğ gördüler.

Sovyetler Birliği'nin dağılışının ardından amansız bir iç savaşa boğulan Gürcüstan, şimdilerde barışa bir adım daha yaklaşmış da tüm sorunlarını çözebilmiş olmaktan henüz çok uzak bir ülke.

Yalnız Abhazya çatışmalarında binlerce kişi yaşamını yitirdi. Şehit listelerinde film endüstrisinden tanınmış kişiler de var. Örneğin ülkenin birliği için çarpışırken yaşamını yitiren Levan Abaşidze ile Georgi Revişvili, "Kuşatma" adlı yapıtı ile Gürcüstan-Avrupa Enstitüsü ödülü almış Omar Gvasalia.

Tüm bunlara karşın yine de filmler yapıyor ve Paris'te yaşayan Otar Iosseliani dışında Batı'da pek az tanınan, "Sanat için sanat" savından yıllardır şaşmamış bu özgün sinemaya ilgi gide-rek artıyor.

Eskilerden yenilere

Gürcü sinemasını bana ilk tanıtan, Montreal'de bir sinematekte izlediğim "Pirosmani" filmi olmuştü. Yönetmen Georgi Şengelia'nın bu naif ressamın sanatını perdeye aktarışındaki hüner büyülemişti beni. Bu nedenle, film stüdyolarının konduğu Tbilisi'ye çağrıldığında ustayı tanışacağımı duyunca heyecanlanıyordum. Yalnız Şengelia ailesindeki film kişileri Gürcü film tarihinin en uzun bölümünü kapsar gibiydi. Baba Nikoloz ve kardeş Eldar da Georgi gibi yazar sineması geleneğinden birer yönetmendi. Ana Nato Vachnadze ise ünlü bir artistti.

Gerçekte, Gürcü film stüdyolarının babadan (anadan) oğula (kıza) geçen bir geleneği olduğu rahatça söylenebilir. Bunun örnekleri çoktur (En ünlü kadın yönetmenleri Lana Gogobe-

ridze'nin annesi de bir yönetmendi vb.)

Son yıllarda ülkeyi sarsan değişikliklerde bile genç yönetmenler, geçmişle olan simgesel kopma ve kimlik arama çabalarında, bağımsızlık ertesi tüm eski Sovyetler Birliği'nde moda olan fiziksel ve duygusal vahşet dolu karamsar filmlere yönelmektense, babalarının dedelerinin aşınmış patikalarında yürümeyi yeğ gördüler.

Dünyanın ilk belgesel filmi

Ülkenin film geçmişi yüzyılımızın başına uzanıyor. 1908-1919 yılları arasında Amaşukeli, Digmelov ve Esadze gibi görüntü yönetmenleri yöresel konuları ele alan kısa filmler yapmıştı. 1916'da Aleksander Tsutsunava köy yaşamını dile getiren "Kristi"yi gerçekleştirdi. Daha önce, 1912'de perdeye gelen, Amaşukeli'nin Gürcü şair Akaki Tzereteli'nin yaşamını yansıttığı belgesel film, 1965 yılında Tbilisi'ye konuk olan ünlü Fransız eleştirmen George Sadouli tarafından ortaya çıkılarak dünyanın ilk uzun metrajlı belgesel filmi olarak tanımlandı.

Gerçekte Gürcü sinemasında belgesel film her zaman önemli bir rol oynadı. Örneğin Mihail Kalatozişvili (daha çok, Mihail Kalatozov ismiyle tanınır) bu Genre'da başlamıştı (Svaneti İçin Tuz, 1930) ve belgesel yapımın gerektirdiği görsel duygusallık hep Gürcü sinemasının önemli bir ögesi olarak kaldı.

1921'de Sovyet gücü girdi Gürcüstan'a. Bunun izleyen yıllarda, ilk film stüdyosu kuruldu. Resim, tiyatro ve yazın sanatı gibi dallardan sinemaya birçok yetenek aktı. Tiyatro yönetmeni Kote Marjanışvili bilinen klasiklere dayanan yarım düzine film yaptı. Onun yetiştirdiği, Nikoloz Şengelia -Georgi ve Eldar'ın babası, ünlü ozan ve Gürcü yönetmenler arasında en tanınmış fütürist- "Eliso" filmini perdeye getirdi.

Tarihten alınan ders

Georgi Şengelia'nın Tbilisi'de benim için hazırladığı film şölenine, işte bu 1928 yapımı "Eliso" ile başladık. Film, 1894 yılında Çar ordusunun yerlerine Kazakları yerleştirmek amacıyla-

la Çeçenleri Türkiye'ye sürme olayını içeriyor-
du. Ezilenin ezene karşı edilgin dayanışması ve
bir aşk öyküsü. Kurgu açısından, yönetmenin
yakın dostu Eisenstein'i aratmayan eşsiz bir
sahnedeki köylüler ordunun karşısına diz çöküp
bir insan duvarı örüyorlar. Belki de yüzyılımız
sınır ilk "Sit-In" gösterisiydi bu. Atlar şaha kalkı-
yor, köylüler göz kırpmıyor. Filmin bitiminde
kamera göz eriminde bir çizgi olana dek izliyor
Çeçenleri. Bunca yıl sonra Gürcüler, Güney
Ossetyalılar. Abkhazlar bir karış toprak için yine
birbirine düşüyor. Tarihten öğrenilen dersi sor-
gulamadan edemiyor insan.

Bir başka klasik, Georgi Şengelia'nın "Ala-
verdoba" (1966) adlı yapıtı da "Eliso"dan bu ya-
na. Gürcü sinemasının bir parçası olmuş görsel
duyarlılığın bir örneği. Tarihî Alaverdoba Ka-
tedrali çevresinde kutlanan hanman şenliğini
görmeye giden genç gazeteci, ortamın ve alko-
lün verdiği rahatlıkla çileden çıkan kalabalığa
dayanamayıp köyliklerden kaldığı kısırağı halkın
üstüne sürüyor. At bir hançerle ikiye bölünü-
yor. Genç protagonist katedralin çan kulesine
sığınıyor. Ayak altına scrilen ova sanki yaradılı-
şın bir simgesi.

"Genç Bestecinin Yolculuğu" (1984-85) fil-
minde, 1905 Devrimini ertesi genç bir aristokrat
olan besteci, tüm saflığıyla uyarılara hoş verip
halk türkülerini toplamak üzere kirlara çıkar ve
birçok aristokrat ailenin tutuklanmasına neden
olur. Bu filmde, yönetmen Georgi Şengelia ve
kameramanın Levan Paatashvili dingin bir atmos-
ferde gerilim yaratılabilmek için olacık edilgin
etkinle bir arada gösteriyorlar. Besteci, gelişmiş
uygarlıklarda görüldüğünü söylediği, "Aşağı
kültürlerin daha üstün kültürlerle karşı yengisi-
ni" anımsamak için, yönetmen Mahler'in 10.
Senfonisi'nden yararlanmıştır.

Birçok eleştirmenin Glasnost'un Tbilisi'de çok
öncelerde başladığında birleşiyor. 1994 Martin'de
yitirdiğimiz Tengiz Abuladze'nin "Pışmanlık"
(1981, 1984-86) adlı filmi Perestroika'dan önce
yapılmış ve yasaklanmıştı. Yine de bugün Pe-
restroika'nın öncüsü sayılır ve Rus eleştirmen
Andrej Plachov'a göre George Lukacs'ın "Sos-
yalist sistemlerde politik sanat ancak parabol
ve alegori yoluyla varolabilir" savını kanıtlar.
Filmde, genç kahraman, diktatör dedesi ve
onunla işbirliğine girmekten çekinmeyen alcaık
babası yüzünden canına kıyar. Stalin geçmişini
omuzlarında taşıyan gençliği aynı tutan bu
film tüm Sovyetler Birliği için anlamlıysa da

Gürcülerin can damarına basmıştı. Çünkü Sta-
lin bir Gürcüydü

Ustaların izinde

Gürcü sinemasında bu görkemli yolculuk
güncele yaklaşıpça Abuladze'nin öğrencilerin-
den Gogita Chonia'yla tanıştık. Sinemayı mi-
marlıktan gelen Chonia'nın filmlerinde grafik
ve çerçeve açısından bu ilk eğitiminin etkileri
görülyüydü. İlk filmi "İris Iberika" (1982) insa-
noğlunun çevre ile ilişkisini zorlayan deneysel
bir film. Zaman zaman video-klip'leri animatsi-
yorsa da video-klip Gürcüstan'a 1985-86'larda
ulaştığını göre ilginç bir öngörü

Chonia'nın ismini yönetmenler listesine ge-
çiren ise ilk uzun konulu filmi, "Baba, Oğul ve
Yel". Baba-oğul ilişkilerini psikolojik bir açıdan
ele alan bu film Abuladze'nin "Pışmanlık" filmi-
ne biçim açısından tam bir karşıt oluştunyor

Annesi ünlü bir oyuncu, babası eski kültür
bakanı, Irakli Baduraşvili'nin "Kendi Portresi"
yönetmenin zamanımıza benzettiği 1950'lerle
geçiyor. Soyut ressam genç kahraman yalnız ve
bağımsız. Oyuncu anlam arayışları onu geçmişe
götürüyor. Başkaldırı yaşamalarına öykündüğü
devrim öncesi fütüristlerinkinden pek farklı de-
ğil. Bu filmde Baduraşvili genç kuşağın özgür
olma direnişlerini devrim öncesinde estetik bir
ideal arama çabalarıyla ustaca bağdaştırabili-
yor. "Kendi Portresi" erkinlik ve özerklik aran-
ken gelenekseli yadsınmayan Gürcü sinemasının
iyi bir örneği sayılabilir

Anaerklî gelenekler

Gürcü sinemasından söz edip de kadın yö-
netmenlerin katkısını vurgulamamak olanaksız.
Özellikle 1988'de gerçekleşen Uluslararası Film
Endüstrisi'nde Çalışan Kadınlar Kurumu'nun
(KIWI) kurucusu ve ilk başkanı, Parlamento
üyesi, demokrasi savaşının en etkin seslerinden
biri ve Gürcü sinemasının en başarılı yönet-
menlerinden Lana Gogoberidze. "Gürcüstan'da
sinemayı politiktan ayırmak olanaksızdır," di-
yor ve ekliyor: "Gürcü sineması her zaman bir
direniş sinemasıydı. Sovyet İmparatorluğu'nun
baskısı altında bile boyun eğmedi Gürcü sine-
ması vardır ve diğer sinemaların baskıdır."

Ölkyse nedir Gürcü sineması? Tanımla-
mak kolay değil. Gogoberidze'ye göre, "Kültü-
rümüz, geleneklerimiz, huyumuz, suyunu-
za sımsıkı bağlı bir sinema. Güneş, dağlara,
denize, güneye, tüm bağlarına, saraba tutku-
dan başlıyor her şey. Dostlarımızla masaya otu-

rur her kadeh kaldırışta bir nutuk çekeriz. Her efkârlarıta... Yalnızlığın dayanılmaz ağırlığını atabilme cabalarında... İşte bu, sinema bence. Gürcü sinemasının tenetelini oluşturan hiciv, alegori, parabel, hiperbol hep bu özellikten kaynaklanıyor."

Moskova'nın denetimi

Gürcü Film Stüdyosu'nun yöneticisi Rezo Çheidze ise şöyle anlatıyor yaşadıkları gerçekleri: "Film endüstrisi çok kötü bir devreden geçiyor. Sovyet sistemi altında parasal yardımı Moskova sağladığından sanatçılarımız tüm enerjilerini sanat filmlerine yatırabiliyorlardı. Gerçi bu her şey Moskova'nın denetimi altında demekti. Her yıl başında tasarımlarını onlara bildirmek zorundaydık. Araya birkaç Pravda başyazısına benzer senaryo sıkıştırarak bizi rahat bırakıyorlar, istediğinizi yapıyorduk. Sonra Moskova'dakilerin hepsi düşman değildi. Bürokratlar arasında bile sanata değer veren kişiler vardı."

Yine de yıllar boyu başlarında Demokles'in Kılıcı gibi duran sansürü unutmamalıyız. "Sözcüklerle savaşım vermenin daha zor olduğunu anladık kısa zamanda," diyor Gogoberidze. "Sözcükler daha kolay sansüre uğrayabiliyor. Bu nedenle ingelerle konuşmayı öğrendik. Tüm Sovyet sinemasının en güçlü yanı da budur. Mise-En-Scene ile, ingelerle, ıskla konuşmak, sözcüklerle söylenemeyenleri böyle anlatılabilmek ve yine de iyi sinema yapmak. Bu korkunç yaratıcı bir şey. Tarkovski'nin "Ayna" yapısını düşünün. Kadının korktuğunu gösteren bir sekans var. Tüm Sovyetler Birliği'ni saran korku bu, oysa "korku" sözcüğü bir kez bile geçmiyor o filmde."

Absürd bir yaşam

"Pekora Kıyılarında Vals" filmi nedeniyle bir Fransız yönetmenin "Rus kurgu geleneğini yeniden canlandıran yönetmen," dediği Lina Gogoberidze'ye Gürcü sinemasının "absürd"e olan tutkusunun kaynağını sormak istedim. Rezo Çheidze karşılıklı sorunu: "Absürd bir yaşam ancak 'absürd' biçimde anlatılabilir!"

"Absürd"ün en ilginç örneklerinden biri kuşkusuz Lina Gogoberidze'nin bu filminde görülüyor. Sibiry'a'nın amansız kar fırtınalarında kaybolmuş bir grup kadın kendilerini kabul edecek bir toplanma kampı arıyorlar. Onlar için bu kamp bir çıkış yolu. "İşte bu absürd" diyor Gogoberidze.

Gerçek ve gelecek

Beş milyonu aşkın kişinin Doğu ile Batı arasında sıkışıp kaldığı bir ülke Gürcüstan. Sanatları Batılı, günlük yaşamları Doğulu. Kendi tanelerine göre, "İkisi arasında bir köprü" ve "uzun bir uyukudan yeni uyanmanın şaşkınlığında bocalayan bir toplum." Etnik kargaşa, ekonomik sıkıntılar, iç savaşlar. Gürcüstan'ın sorunları saymakla bitmiyor. Sanatlarının en verimli çağında kamerayı bırakıp savaşa koşmak zorunda kalan yönetmenler. Önce Sovyet baskısı, sonra Gamsahurdia, Güney ●setya, derken Abhazya çatışmaları. Öbür yandan yakıt, yiyecek yetersizliği. Tbilisi'ye konuk olduğum şubat ayında kara kışa karşı stüdyolarda ısıtma düzeni çalışmıyordu. Yemek yiyecek lokanta bulduğumuzda masaya çoğu zaman manto, atkı, eldivenle oturuyorduk. Bir yönetmen dostumun anlattığı öykü hiç usumdan çıkmıyor: Filminin dip sesleri çekilirken, farelerin elektrik kablolarına kemirmesi sonucu yarım kalan çekimi, gereken sesleri kendileri çıkarma çabalarıyla sürdürebilmişlerdi.

İşte böyle yaratıcı gücün her an zorlandığı bir ortamda, kendini "Sanat için sanat" ilkesine adanmış Gürcü sinemasını nasıl bir gelecek bekliyor? Tecimsel baskılar altında ezilen yönetmenler tüm enerjilerini sanata aktarma ayrıcalığını nereye dek koruyabilecekler? Diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi Gürcüstan'da da her gün mantar gibi bağımsız stüdyolar bitiyor. Dış ülkelerle ortak yapımlar ise tününün düşünde. Ama dış ülkelerin ilgisini çekmek de o denli kolay değil. Örneğin parasal nedenlerin zorladığı uzun bir aradan sonra bu yıl "●fe'nin Ölümü" filmi tamamlayan Georgi Şengelia bir zamanlar "Pirosmeni"yi göklere çıkaranların bu filme "çok yerel ve kişisel bir öykü" diye burun kıvrıklarından yakınıyor. Oysa Şengelia hep aynı tür üzerine çalıştığına inanıyor. Bence demirperdenin kalkışından bu yana bölgenin sorunları artık Batı'ya gizemli, egzotik görünmüyor.

Yine de belli başlı film festivallerinde bir iki Gürcü yönetmene rastlamak kıvanç verici. Umanz Gürcü sinemasını betimleyen zengin sanat geleneği tecimsel sorunlara karşı durabilsin ve genç yönetmenler önceki kuşakların övünebileceği yapıtlarla bu geleneği yaşatsın

* 11 Mayıs 1997 tarihli
Cumhuriyet Dergi'den alınmıştır.

Barhal'da Bahar*

Cüneyt OGUZTÜZÜN

Karla kaplı zirvelerin hemen eteğindeki dağ köyüne: bir sabah gün ağarırken motosikletli bir ziyaretçi geldi. Siyah deri giysili, ufak tefek ziyaretçi kaskını çıkardığında, saçlarını kısıcak kestirmiş genç bir kız olduğu anlaşıldı. Genç kız bir İngilizdi. Köye 50 kilometre uzaklıktaki Yusufeli'nden gece yarısı yola çıkmış, eski püskü motosikletiyle çayı izleyen ıssız ve karanlık dağ yollarından geçerek buraya gelmişti. Ancak bu Nicky için büyütülecek bir macera değildi. Çünkü o motosikletiyle aylar süren bir yolculuktan sonra gelmişti Türkiye'ye. Hindistan'dan yola çıkmıştı. İngiltere'ye, evine gidiyordu. Yusufeli'ne birkaç gün dinlenmek için uğramış. Barhal Çayı kenarındaki küçük bir kamıp yerinde çadırını kurmuştu. Ne var ki birkaç günlük dinlenme uzadıkça uzamış, bir ayı geçmişti. Bir yıl aşkın süredir ayrı olduğu evine dönmek için

sabırsızlanan Nicky, büyülenmiş gibi yöreden ayrılanıyordu.

Nicky'nin bir türlü ayrılamadığı Yusufeli, Artvin'e bağlı (4 bin nüfuslu) küçük bir ilçe merkezi. Büyüsünü kurulu bulunduğu coğrafya parçası ile dost canlısı, yardımsever insanlarından alan Yusufeli, Barhal Çayı'nın Çoruh Irmağı'na karıştığı kesimde, yani Kuzeydoğu Anadolu'nun en çekici köşelerinden birinde kurulmuş. Çoruh'un en önemli kollarından biri olan Barhal, kaynaklarını Doğu Karadeniz dağlarının Kaçkar, Aluparmak ve Mürsüs kütlelerinden alıyor. Barhal, bu dağların yüksek kesimlerindeki buzul göllerinden çıkan derelerin birleşmesiyle oluşuyor. Bu dereler, adı geçen dağ silsilesinin güney kanadını derin bir biçimde parçalayarak üzüm salkımına benzer bir akarsu ağı ve vadiler sistemi meydana getirmiş.

Ana vadinin Kaçkar Dağı'ndan başlayıp 70

kilometre boyunca Yusufeli'ne uzandığı, suları alabalık kaynayan bu vadiler sistemi vahşi bir güzelliğe sahip bozulmamış doğal yapısı, zengin çeşitlilikte bitki örtüsü ve hayvanları Akdeniz iklimine benzeyen iklimi, tarihinden gelen farklı kültürü ile ülkenizin en ilginç fakat en az tanınan yörelerinden biri. Bununla beraber yöre, Kaçkar Dağları'na alternatif çıkış rotalarını ihtiva etmesi ve akarsu sporlarına açık olması nedeniyle belli bir uluslararası üne de sahip.

Yöreyi keşfe başlamak için Mehmet Ulume-riç ile birlikte Yusufeli'ne geldik. Son yağmurlardan sonra iyice kabaran Çoruh, bol çamurlu sularıyla ağır ağır akarken, pınar berekliliğindeki sularıyla beyaz köpükler saçarak hızla ona karışan masnavi Barhal, görülmeye değer bir tezat yaratıyordu.

Yusufeli'nin merkezi Barhal üzerinde, Akşamüzeri, aşağıda kükreyen çayın üzerinde asılı gibi duran lokantanın balkonunda içkilerimizi yudumlarken, bize katılan gönüllü rehberimiz Fatih ile gezi planlarını gözden geçirdik. Ertesi gün Yusufeli'nden ayrılıp Barhal Çayı boyunca 10 kilometre kadar ilerledikten sonra sağdan gelen Arcivan Deresi'nin oluşturduğu dar vadiye saptık. Bir o kadar daha ilerledikten sonra dere ve yol ikiye ayrıldı. Sağa sapan yol ilerin eski merkezi olan Ziyaret Dağları'ndaki Ögdem köyüne gidiyordu. Burayı dönüştürerek Arcivan Deresi'ni izlemeye devam ettik. Yolumuzun üzerindeki Arnesen (İsendlil) köyünde, öğül verip bir ağacın yüksekteki bir dalında kümelenen anıları yeni bir kovana aktarmaya çalışan yaşlı anılarıyla karşılaştık. Utuna bir çek tutturulmuş uzun bir sarıklı anı kümesini daldan indirilen anılar, anıları avuç avuç alarak kovana yerleştirmeye başladılar. Herhangi bir koruyucu giysi kullanmayan anılar hayretle baktığımızı görünce, "Bu anılar ehlidir, distenlemezler" açıklamasını yaptılar.

Daha sonra birlikte çay içerken anıların elleri ve yüzlerindeki çeşitli noktaların kızarıp şişmeye başladığını fark ettik. Fakat yaşlı anılar buna aldırmaz görünüp acılarını belli etmiyorlardı.

Kurt Dağı'na ilerleyen yol Arcivan (Balalan) köyüne doğru döne döne yükseldikçe vadi daha da daralıp dikleşiyor. Sarp kayalık ve kan-yonlardan oluşan vahşi bir hal alıyordu. Mer-

keze 45 kilometre uzaklıktaki dağ köyü Arcivan'ın birçok mahallesi yangınlar sonucu kül olmuş. Biz köye vardığımızda köylüler yanan evlerin yerine yenilerini yapmakla uğraşıyorlardı. Köylüler yangınların bu kadar büyük felaketlere yol açmasını evlerin birbirine çok yakın inşa edilmiş olmasına bağlıyorlar. Ne var ki yeni yaptıkları evler de birbirine son derece yakın...

Ziyaret Dağları'nın 1.300 metre yüksekliğindeki yemyeşil bir düzlükte kurulu olan Ögdem ise bol kaynak suları, yüksek dağların sivri tepelerine hâkim nefis manzarası, yöreye özgü taş ve ahşap karışımı tipik eski evleri, ahşap minareli camisiyle bütün Barhal yöresinin en güzel yerleşim yerlerinden biri.

Ertesi gün, eriyen karlarla coşmuş, suları her zaman berrak Barhal'ın köprüre köprüre aktığı etsanevi vadiye girdik. Tepelerdeki ulaşıl-maz kayalardan üzerinde bulunan çeşitli kale kalıntılarından, halat ve tahtadan yapılmış asma köprülerin, dimdik yamaçlardaki çıkıntılara kurulmuş, çaya yukarıdan bakan ahşap evlerin, romantik bir atmosfere sokuğu yemyeşil vadinin tabanındaki bozuk yolu 18 kilometre kadar izledikten sonra Sarıgöl'de mola verdik. Köyün kahvesinde çay içip ayı hikâyeleri dinledikten sonra yola devam ettik. Artan bir diklikle yükselen, çayın artık devamlı çağlayanlardan aktığı, ormanların sıklaştığı, gitikçe daha vahşi bir görünüm alan, bu arada yolun da gitikçe kötüleştiği vadiye yaklaşık 15 kilometre daha ilerleyerek çaya adını veren Barhal köyüne ulaştık. Alıpnamak ve Kaçkar dağlarına güney rotasından çıkmak ve geçiş yapmak için sayıca az da olsa dünyanın her tarafından gelen dağcı ve trekkingçilerin bir başlangıç noktası olması nedeniyle pansiyon, lokanta, market gibi kolaylıkları bulunabildiği Barhal, ortacağın ünlü Güreçli kiliselerinden birini de barındırıyor. Kral Büyük David tarafından 10. yy'da yaptırılan bu kilise, mimari bakımdan Yusufeli yakınlarındaki diğer Güreçli kiliseleriyle (Dörtkilise'de bulunanlar hariç) büyük farklılık gösteriyor. Kubbesi olmayan kilise dikdörtgen planlı bir ana mekânı sahip. Camı olarak kullanılması nedeniyle iyi korunmuş olan kilise dik eğimli üçgen çatısıyla yenicaglardaki "Kuzeyli" kilise mimarisini andırıyor.

Yeniyesil yamaçlara dağılmış mahalle ve evlerinin sık ağaçlıklar nedeniyle uzaktan görünmesine imkân olmayın. 1.200 metre yükselişdeki Barhal köyünde çay iki kola ayrılıyor. Kollardan daha büyük olanı (Kocaçay) Kaçkar Dağı'ndan gelirken, çaya adını veren daha küçük kol Altıparmak Dağı'nın sularını taşıyor.

Barhal'da Mehmet Karahan'ın üst katını pansiyon olarak işlettiği evine yerleştik. Pansiyonda iki konuk daha vardı. Botanikçi Alının Helmut yönde her gün yeni orkide türleri keşfediyordu. Amerikalı genç kız Rebecca ise dağlarda tek başına yürüyüşler yapıyordu.

Altıparmak Dağı'na çıkmak için yabancılarla da rehberlik yapan Mustafa Karahan ile anlaştık. Cadır ve diğer ağırlıkları katıra yükleyerek yola çıktık. Barhal'ın kaynaklarına ulaşmak için bilinen trekking -ve yayla- yollarını izleyecektik. Barhal'a paralel giden patikadan tımanmaya başlayıp Kumru mahallesini geçtiğimizde Altıparmak Dağı'nın altudan fazla olan sivri tepeleri gözlerimizin önüne serildi. Üç saatlik bir yürüyüşten sonra oldukça yüksekteki Nazıra mezasına ulaştık. Geçtiğimiz yollar, keleşlerin eksik olmadığı topraktan fışkıran rengârenk çiçeklerle doluydu.

Mustafa'nın yaylası olan Amaneskit, yolumuzun üzerindeki son yerleşim yeri idi ve çay molasından sonra daha da zorlu bir tırmanış bizi bekliyordu. Toplam yedi saati bulan bir yürüyüşten sonra Barhal suyunun çıktığı 2.635 metre yüksekteki Karagöl'e vardık.

İrili ufaklı 14 buzul gölünün bulunduğu Altıparmak silsilesindeki en büyük göl olan, uzunluğu 230, genişliği 130, en derin yeri ise 7 metreyi bulan Karagöl, "hörgüç kaya" tipinde

bir de adacığa sahip.

Ancak, Barhal'ın ilk kaynağını bulmak için daha da tımanmak gerekliydi. Karagöl'e giren dereyi izleyerek Altıparmaklar'ın en yüksek zirvesi olan Karataş'a (3.492 metre) doğru yükseldik. Zirvenin dibinde, erimeye başlamış buz birer buz kütesi olarak bulduğunuz, yöre insanların perili dediği Alaca Göllet, Barhal'ın gerçek kaynağını oluşturu.

İkinci gün, zümrüt yeşili çayırarla kaplı, geniş Satıbe düzlüğü üzerinden Barhal'ın kollarından Kışla Deresi'nin aktığı Kışla Vadisi'ne yöneldik ve vadinin en yüksek bölümündeki

Borivan mezasına indik. Burada başlayan ince patikayı izleyip yavaş yavaş alçalarak aşağıda ip gibi görünen derenin geldiği yöne doğru ilerledik. Koletet ve Kakrazort mezarlarından, Kürdat ve Nörsüt yaylalarından geçtik. Kalatvan Deresi'ni tahta bir köprüyle aşip hedefimiz olan Pişkankara Yaylası'na vardık. Karagöl'den bu yana enfes manzaraları hiçbir zaman akıldan çıkmayacak 12 saatlik bir yürüyüş yapmıştık. Kampımızı yarım saat daha yukarıda, Kışla Deresi'nin iki kola ayrıldığı Tasminde adındaki düzlükte kurduk.

Üçüncü gün, Gürcü dilinde küçük düzlük anlamına gelen Tasminde'den ayrılıp Bulul boğazından geçerek 2.900 metre yükseklikte inanılmaz güzellikteki Öküz Gölü'ne çıktık. Kışla Deresi'nin bir kolu bu gölden çıkıyordu. Gölün kuzeyindeki Satıl sırtını aşip, dağkecisi ve ayıların en çok rastlandığı Hafnar Vadisi'nden Kışla Deresi'nin asıl kolunun çıktığı 2.700 metredeki Davar Gölü'ne indik. Yabancı kaynaklarda yanlış olarak Libler adıyla anılan gölden çıkan suyu izleyerek Önbokut düzlüğünden Tasminde'ye döndüğümüzde akşam olmuştu.

Dördüncü günü, bize şaşırtıcı güzellikler sunan Kışla Deresi boyunca yürüyerek geçtik. Derenin Kocaçay'a kavuştuğu yerden Barhal'a dönerek Altıparmak turunu sona erdirdik.

Barhal tam 33 mahalle, 20 mezra ve 8 yayladan meydana gelen büyük bir köy. Bu dağılık yapı vadideki yerleşime biçiminin genel karakterini yansıtıyor. Topografik nedenlerle yörede hâkim yerleşme birimi mahalle olarak gerçekleşmiş. Arazinin çok parçalanmış ve eğiminin fazla olması nedenleriyle küçük küçük ve dağınık durumda bulunan tarıma uygun

topraklarda bazen birkaç ev, bazen de 10-15 hane bir araya gelerek mahalleler oluşmuş. Köyer, bu mahallelerin idari yönden birleştirilmesiyle meydana gelmiş.

Tarıma uygun toprakların yetersizliğinin hayvancılığı vazgeçilmez kıldığı yörede yaylacılık geleneksel tarzda uygulamaya devam ediyor. Buna bağlı olarak yaygın bir durum gösteren geçici yayla yerleşimleri 2-3 bin metrelere arasında yoğunluk kazanmış.

Vadide bu iki yerleşim tipi arasında geçiş teşkil eden mezra yerleşimi de yaygın olarak bulunuyor. Mezra yerleşim tipi, doğal çevre ve

iklimin özellikleri nedeniyle yaylaya göçim kademelidir yapılmaması gereğinden doğmuş Kar örtüsünün kalkışı izlenerek önce, mayıs sonlarında mezzalara, oradan, haziran sonlarında yaylaya göç ediliyor

Kocaçay da denen Barhal'ın ana kolunun geldiği vadi Barhal köyünden Kaçkar Dağına uzanıyor. Sayısız kolu bölünmesine rağmen burada hâlâ güçlü bir ırnak gibi akan çayı izleyen yol, 20 kilometre ileride 2 bin metre yükseklikteki Yaylalar köyüne ulaşıyor. Bu son köyün içinden geçip gittikçe bozularak 5 kilometre daha süren yol Meretet mahallesinde son buluyor. Jipî Meretet'te bırakıp kamp malzemelerimizi sırt çantalarına yükleyerek vadinin son bölümüne, Kocaçay'ın kaynaklarını doğru yürüdük. Henüz göçülmemiş Hastaf Yaylası'ndan geçtik. Üç buçuk saatlik yürüyüşten sonra kamp yeri olan Dilberdüzü'ne vardığınızda, aşağıımızda kalan vadinin başlangıcında dağların üç ayrı yönünden şelale şeklinde inen üç derenin birleşerek Barhal Çayı'nı oluşturduğunu artık görülebiliyorduk.

Ertesi gün bu derelerden birinin kaynaklandığı Deniz (Sevçav) Gölü'ne çıktık. Çevresi yalçın zirvelerle çevrili bir çukurda, 3.275 metre yükseklikte yer alan göl, yarı buzlu haliyle muhteşem görünüyordu

Doğu Karadeniz dağlarının her zaman sisli ve yağışlı olan deniz tarafının tam tersi çoğu zaman güneşli olan güney kanadında akan Barhal Çayı, "Karlı Dağ" rejimine tabi bir akırsu. Şubat ayında en düşük düzeyine inen debisi ilkbahar başlarından itibaren artarak haziranda en yüksek düzeyi olan 37.5 m³/sn'ye ulaşır

Barhal ve kollarının oluşturduğu vadiler, doğal bitki örtüsü bakımından son derece zengin. Akdeniz iklimine özgü türlerden nemli bölgelerin türlerine kadar farklı ekolojik şartlar isteyen bitkiler gelişme ortamı bulmuş Vadilerin tabanında çok çeşitli çalı türleri ile kızılgağaç ve söğütler yaygın. Vadi yamaçlarında ise ladin, göknar, titrek kavak ve karaağaçlar yoğun olarak bulunuyor. Tahrip sonucu azalan sarıçamlar kuytu yerlerde, özellikle Altıparmak Dağları'nın güney yamaçlarında kalmış. Bu yörenin 2 bin metrenin üzerindeki bölümlerinde

ladinler yer yer saf topluluklar oluşturuyor. Burada omurgalıları da yaygın.

Vadi tabanlarıyla 1.700 metre yüksekliğe kadar olan bölünme yer yer tahrip edilmiş olarak neçve ve ardicıldan oluşan kuru omanlar yer alıyor. Tahrip edilen kuru orman ve sarıçam alanlarında zengin bir step bitki topluluğu yetişmiş. Vadinin 2.500 metreden sonraki bölümleri geniş dağ çayırlarıyla kaplı

Yetiştirilen meyve ağaçları vadinin bitki örtüsüne zengin bir katkıda bulunuyor. Bunlar arasında kiraz, şeftali, kayısı, dut, nar, ceviz, elma, armut, incir, üzüm ve zeytin en yaygın olanlar. Bir meyve cenneti olan vadiye tarla ürünleri fazla gelişme imkânı bulamamış. Hayvancılık ise ancak aile ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde. Bu yetersiz ekonomik şartların sonucu olarak devamlı göç veren yörenin nüfusun da yıllar itibarıyla pek bir artış görülüyor.

Yörede son ziyaret ettiğimiz vadi, Marsis Dağı'nın (3.334 metre) suları Barhal'a ulaştırıyor. Bu izole vadiye yaşayanlar birinci dil olarak Gürcüceyi kullanıyor. Vadinin en ucundaki köy Kobak'ın (Yüksekoba) yaylası Salikvan'da yayla şenliği geleneği yaşatılıyor. Yayla, Marsis'in eteklerinde, deniz tarafı ile iç bölgeyi ayıran sırtın iç tarafında. Sırtın deniz tarafında ise Lazcanın konuştuğu Arhavi yaylaları var. Böylece Salikvan her yıl yaz aylarında bu iki farklı (fakat yakın) kültürün buluştuğu esine ender rastlanan bir şenliğe sahne oluyor. Sırtın iki yakasının ince nüanslarla birbirinden ayrılan coşkulu horonları sabah başlayıp gece geç saatlere kadar sürüyor. Horonlara dağların çalgısı tulumun hipnotize edici müziği eşlik ediyor. Havaya sıkılan tabancalar yeri göğü inletiyor. Boğalar ve insanlar kıran kırana güres tutarken, vahşi çoban haykırları dağlarda yankılanıyor.

Salikvan'da Nicky ile bir kez daha karşılaşım. Horon oynayanların arasına karışmıştı. Kendisini ilk gördüğümünden bu yana aradan bir on gün daha geçmişti ve o, ne zaman döneceğini hâlâ bilmiyordu

* Mayıs 1997 tarihli.
Atlas dergisinden alınmıştır

Bir Abonelik Öyküsü

Mustafa YAKUT HİMŞİAŞVİLİ

Gebze'de oturan arkadaşım Ayhan Güler, işyerinden çıkarırken benden almış olduğu *çvenehürî*'yi. Darıca'dan Gebze'ye giden belediye otobüsüne bindiğinde okumaya başlamış. O sırada, ayakta durmakta olan bir genç, Ayhan'a yaklaşıp kendisinin Gürcü kökenli olup olmadığını sormuş. Arkasından, kendisinin Gürcü olduğunu ve Gürcülere ilgili olan bu dergiyi nereden bulduğunu merak ettiğini söylemiş. Ayhan, kendisinin Gürcü kökenli olmadığını, fakat dergiyi okumaktan büyük zevk duyduğunu, dergiyi Gürcü kökenli olan ve dergide yazan bir arkadaşından aldiğını belirterek, ayrıntılı bilgi isterse telefonunu verebileceğini söylemiş.

Bu kısa otobüs söyleşisinin ardından bana telefon eden genç okur, kendini Ümit Araz olarak tanıtıp olayı anlattı ve tanışmaktan çok hoşnut olacağını söyledi. Ben de kendisini işyerime davet ettim.

Ertesi gün, geldiğinde tanıştık ve neredeyse akraba(!) çıktık. Ümit, Mamara Bölgesi'nin en yüksek köyü (Uludağ'ın zirvesine en yakın köy) olmasıyla övündüğüm benim köyüm Çiftlik (İnegöl'de) köyünden değil miymiş? Siz düşünün artık sohbetin koyuluğunu! Ümit, habasının köyü olan Çiftlikte pek kalmamış aslında, daha çok annesinin köyü olan Hırsanpaşa'yla irtibatı olmuş ve bir de İnegöl Kafkas Folklor ve Kültür Derneği ile, İlkokulu bile aynı okulda (İnegöl Alta Eylül İlkokulu) okumuşuz farklı yıllarda. Ortaokulda öğrenci imiş, benim İngilizce dersleri verdiğim dönemde

Söz sırası *çeneburıve* albone olmaya gelince, Ümit

ne in nuni-
yetle abone
olacağını,
hama dergi-
nin son sayı-
sı w abone
formunun
kendisinde

olduğunu söyleyerek beni şaşırttı. Bir taraftan abone formunu doldururken bir taraftan anlatıyordu.

"Gürcüceyi pek konuşmıyorum ana çoğunu anlıyorum. Daha önce *çveneburi* dergisi elim'e hiç geçmemişti. Geçen hafta gazetede *çveneburi* dergisinin ilanını görünce çok sevindim ve heyecanlandım. Hemen en yakın gazete bayii olan Darıca Bayii'ne gittim ana bulamadım. Ertesi gün Gebze'ye giderek bayilere sordum, yine bulamadım. Nihayet birkaç gün sonra Pendik'teki ana bayide *çveneburi*'ye kavuştum. O nedenle abone olmak ve dergiyi düzenli okumak benim en büyük isteklerimden biridir."

Yeni *çteneburı* okurumuz Ümit, okumaya gerçekten de meraklı. Mesleği olan mobilyacılık ve diğer sorunları elverdiği ölçüde zamanının çoğunu okumaya ayırmak istiyor. Olanaksızlıklar nedeniyle İnegöl Ortaokulu'ndan ayrılmak zorunda kalmış. Ama ipin ucunu bırakmamış, hem çalışmış hem okumuş ve Kartal Akşam Lisesi'ni bitirmiş. Şimdi üniversite sınavına da girmiş ve birinci basamağı kazanmış. 1966 doğumlu olan Ümit, yeni evli ve yakında bir de çocukları olacak. "Bakalım, mobilya atölyesi, evlilik, çocuk ve okuma, hepsini birden nasıl yürüteceğim?" diyor. Ama azimli ve çalışkan. Yürütsün ve politik içerikli kitapları çok düşkün. "İlk okuduğum roman olan Gorki'nin *And*'sından çok etkilendim," diyor. Uğur Mumcu, Nâzım Hikmet, Dostoyevski gibi yazarlardan hoşlanıyor. Şu anda Gogol'ün *Ölü Canlar*'ını okuyor.

Evet, hoşgeldin Ümit *çavnehuri* okurları
arabacı!

Nice Ümit'lerle buluşmak ümidiyle

[illegible]

Cemi Tha

ჩემი თხა.

ჩემო ლამაზო ბეკეა, შენ ჩემო თხაო ბელაია!
 ჩემი მტერი და ორგული შენ გენაცვალის ყველაო!
 წვერი გაქვს მგლოვიარესი, რქები კი ეშმაკისაო;
 პილიები ნამსღალ ნალესი, ნაყერს კრებს, ბალახს მკისაო.
 მთაში რო წაჟოკნდები, დაადგებ მინდორ-ველსაო.
 ზიზებებს ეწვევი კლდეებში, აქ მაიღებებ ყელსაო!
 მადლები, გასისინდები, ჯიქანს გაიყვებ ჩბითაო,
 რა გზითაც დილას წასულხარ, ბრუნდები იმავ გზითაო!
 მოხეალ და საწველს ამიყვებ, არ დამამადლი წველასო:
 მებღენფო ჩემის შვილების, შენ მიჩქენიხარ ყველასო.
 თვალის ჩინივით მოგივლი, ნუ გეშინან მტერისო.
 მაგ ძაღლები პირიმე, საწველში ჩამღერისო!
 ბეკეა, ჩემო ბეკეა, შენ ჩემო კარგო ბელაია!
 ჩემი ოჯახის ურგები შენ გენაცვალის ყველაო

“GÜRCÜSTAN TARİHİ” KİTABI ÇIKTI

Ünlü Gürcü tarihçileri Prof. Niko Berdzenişvili ve Prof. Simon Canaşia'nın *Gürcüstan Tarihi*'nin birinci cildinin (başlangıcından 19. yüzyıla kadar) Hayri Hayrioğlu tarafından dilimize çevrilmesi sevindirici olmuş, kitap Türkiye'de Gürcüstan'la ilgili önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Daha önce 1968'de yayımlanan, rahmetli Ahmet Özkan'ın *Gürcüstan* adlı yapıtı ve 1993'te Fahrettin Çiloğlu'nun yazdığı *Gürcülerin Tarihi*'nden sonra Hayri Hayrioğlu'nun bilimsel değeri yüksek bu tarihi kitabı Türkçeye kazandırması, ülkemiz kültürü için de zenginlik kaynağı olmuştur. Ülkemizdeki Gürcü kökenli yurttaşlarımız kadar bizler de bu değerli bilim kaynağından yararlanacağız.

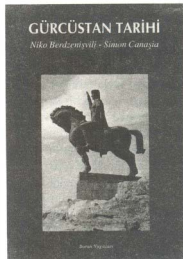
Bu kitabın ikinci cildi, Sovyet denetimi altında, gereğince nesnel bilgilerle yazılmadığı için dilimize çevrilmeyip bilimsel çalışmalarla yeniden yazılmayı beklemektedir.

Gürcüstan Bilimler Akademisi'nin ve özellikle rahmetli ●tar Giginışvili'nin konugu olarak gezip gördüğüm Kafkas Ülkesi Gürcüstan, yüzyıllar boyu çeşitli kavimlerin, ulusların istilalarına uğramasına karşın tutsaklığı kabul etmeyerek bağımsızlık savaşları vermiş, sonunda Sovyet Rusya egemenliğinden de kurtularak bağımsızlığına kavuşmuş, özgür dünyada onurlu yerini almıştır.

Ulusal varlığını, kültürünü korumasını bilen Gürcü halkı, uygarlık yolunda ilerlemekten geri durmamış; tarih, edebiyat ve sanatın her dalında, bilimde, eğitimde bilinçli atılımlarla çağdaş bir toplum olduğunu bütün dünyaya göstermiştir. ●yapısı (karakteri) yüksek, onurlu bir ulusla, her alanda dostluk ilişkileri içinde olmak, Türkiye için de sevinc kaynağıdır. Doğu Karadeniz'e kapı komşumuz Gürcüstan'ın mutluluğu, bizim de mutluluğumuzdur.

“SORUN YAYINLARI”nın “Tarih-Kültür Dizisi”nin ilk kitabı olarak çıkan *Gürcüstan Tarihi*'ni dilimize kazandırarak bizleri dost ülke Gürcüstan hakkında bilimsel tarih bilgisine kavuşturduğu için Hayri Hayrioğlu'nu kutlarım.

Sami KARAÖREN

Bir Deda Ena'nın Düşündürdükleri

Fevzi ÇELEBİ

Gecen yılın sonlanındı. Teksas'ta fizik doçenti olarak bulunan Ertuğrul Demircan tarafından gönderilen bir paket ulaştı elime. İçerisinde İakob Gogebaşvili'nin hazırlamış olduğu, 1916'da Tbilisi'de Müslüman Gürcüler için 27. kez basılan bir Deda Ena'nın fotokopileri bulunuyordu.

Ertuğrul Demircan, kitabı üniversite kütüphanesinden alabilmek için yoğun çaba harcadığını, nitekim daha fazla tahribata uğramaması için hiçbir surette kimseye verilmeyecek kitaplar arasında bulunduğunu belirtiyordu.

Kitabın öncelikle Müslüman Gürcülere yönelik olarak yayımlanması ilgimi çekmişti. Bir okuma yazma öğretimi kitabında ne tür dini yaklaşımlar bulunabilirdi ki? Sayfaları karıştırdığımda Cemal ve Cevdet adlarında iki çocuğun Çorohi Irmağı kenarında yaşadıkları bir olayın anlatımıyla karşılaştım. Yani kişi adları Arapça, olayın geçtiği yer Batı Gürcüstan'dı, hepsi bu.

80 yıllık Deda Ena'nın tarafından rahatlıkla anlaşılabilir bir dille yazılmış olması beni daha da şaşırttı. Ancak bazı kelimelerin, örneğin, Tbilisi'nin Tpilisi şeklinde yazılmış olması o günkü dilin güntümüz standart Gürcücesi ile birtakım farklılıklarının olduğunu gösteriyordu.

Tüm kitabı gözden geçirdikten sonra arkadaki sözlük kısmında: *bageti* (ahırdaki hayvan yeniliği), *do* (kaynatılmış yoğurt), *zvari* (çığ), *kevi* (sakız), *nikora* (sakar) gibi 100 yılı aşkın bir süre önce Türkiye'ye yerleşmiş olan insanların bile rahatlıkla anlayabileceği kelimelerin

Gürcüce açılımlarına ihtiyaç duyulduğunu fark ettim.

Diğer tüm Deda Ena'lar gibi "Ai i!" (Bu menekşedir) cümlesiyle başlayan Deda Ena'nın hemen bütün sayfalarında el yazısı notlar vardı. Öncelikle bir İranlının (her nedense aklıma önce İranlı gelmişti!) kitap üzerinde karalamalar yaptığını düşünmüştüm. Ancak Arap alfabesi ile yazılan harekesiz kelimelerin Türkçe olduğunu gördüm. Olanda silik ve zorlukla okunan yazılara ilgimi yozunlaştırdım. Mesela "Dastzeret, vin ras aketebs" (Kimin ne yaptığını yazın) bölümündeki resimlerin altı-

na Osmanlıca notlar düşülmüştü. Adamı masa yapıyor, adamı demir dövüyor gibi cümlelerin içinde ayakkabı yerine kundura, kadın yerine madam kelimeleri kullanılmıştı. Sayfaları karıştırdıkça kameçi kelimesinin cımsla, opopi kelimesinin hudhudla, panmağın bannmakla, kır-lancın karlankuşla ifade edildiğini gördüm. Adının Selahaddin olduğunu okuyabildiğim bu Osmanlı, Gürcüce kelimeleri Osmanlıca yazma denemelerinde de bulunmuş bunun yanı sıra Gürcü alfabesi ile yazı denemeleri yapmıştı.

Belki de ilk kez bir kitabın üzerinde karalama yapıldığı için kızmamıştım.

Bu Osmanlı'nın neden Gürcüce'ye ilgi duyduğunu bilemiyorum, ama Selahaddin Efendi'nin Deda Ena'sının ABD'de bulunusu ile 27 yaşında fizik doçenti olan Ertuğrul Demircan'ın Teksas'ta bulunuş sebepleri yakın olmalı.

Nahvamdıs...

Laz Alfabeti

ანბანი

ა	Aa	ართ (art)
ბ	Bb	ბული (buli)
გ	Gg	გური (guri)
დ	Dd	და (da)
ე	Ee	ეჩი (eçi)
ვ	Vv	ვარ (var)
ზ	Zz	ზულა (zuḡa)
თ	Tt	თი (ti)
ი	Ii	ირი (iri)
ქ	Kk	კოჩი (koci)
ლ	Ll	ლული (luḡi)
მ	Mm	მა (ma)
ნ	Nn	ნენა (nena)
ო	Oo	ოზი (yazi)
პ	Pp	ოთხო (otxo)
ჟ	Jj	პაპული (papuli)
რ	Rr	ჟური (juri)
ს	Ss	რენ (ren)
ტ	Tt	სუმი (sumi)
უ	Uu	ტობა (toba)
ფ	Pp	უბა (uba)
ქ	Kk	ფეცარი (pitsari)
ც	Gg	ქვა (kva)
ძ	q	ლალი (ḡali)
წ	ჭ	ყურძენი (qurdzeni)
ჩ	ჯ	შარა (ḡara)
ც	ჯ	ჩილი (çili)
ც	ts	ცა (tsa)
ძ	dz	ძიქვა (dzikva)
წ	ts	წკარი (tskari)
ჭ	ç	ჭკონი (çkoni)
ხ	Hh	ხე (he)
ჯ	Cc	ჯუმა (cuma)
ჰ	Hh	ჰაწი (haṭsi)
ც	i	ცინილი (ini)

ლაზური ანბანი

LAZISCHE ALPHABET

ა 1 არ	ბ ბული	გ გურუნი	დ დუჭკუ	ე 20 ერი
ვ 10 ვით	ზ ზულა	თ თუთა	ი ისინჯი	კ კატუ
ლ ლული	მ მამული	ნ ნალი	ღ ჯალი	ო 4 ოთხო
პ პიჯი	ჟ 2 ჟურ	რ როკა	ს 3 სუმ	ტ ტორიჯი
უ უმქური	ფ ფუქური	ქ ქუდი	ღ ღორღონჯი	ყ ყურძენი
შ 7 შქით	ჩ 9 ჩხორი	ც ცხენი	ძ ძენური	წ წიპილი
ჭ ჭკონი	ხ 5 ხუთ	ჯ ჯოლორი	ჰ ჰექიმი	ფ ფული

SÖZLÜK

ლ ე ქ ს ი ც ო ნ ი

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზური	მეგრული	ქორთული	თურქული
ა			
ადილური	ადილური	ადილური	Adigece, Adige dili
აკვანს	თხულებს	სოხოეს	rica ediyor (birinden), dilevor.
ამბაი	ამბე	ამბაეი	haber
ამეტენ	ოსკიდუ, ომეტუ(ნ)	ემეტება	kıyıyor; esirgemiyor.
ამულუმერს	ქიმიულდვანს	ამოულდებს, ულდებს	altından koyuyor.
ანბანი	ანბანი	ანბანი	alfabe
ანტამა, ატამბა	ატამა	ატამი	şeftali
არგუნი	არგუნი	ცული, ნაჯახი	balta, nacak
ართ, არ	ართი	ერთი	bir
ართიკ, ართისა, ართი კათისა, ართი ართი, კართი კართი, ართიმაეუკა	ართმაეკია	ერთმანეთი	birbiri, birbirini
ართა	ართო	ერთად	birlikte, beraber
არკელე	ართ მხარეშე, ართ განიშე	ერთის მხრივ	bir taraftan
ასკილი	ასკილი	ასკილი	yaban gülü
ალანი, აღნე	ახალი	ახალი	yeni, taze
აშვაჯის, არშვაჯის	უცბას, ხათე	უცბად	birdenbire, anıztın
ალვირი	ლაგამი	ალვირი, ლაგამი	gem
ამი, ანში, აშ	ამშვი	ეჭესი	altı
ამურს	უმურუანს	სუნავს	kokluyor
აშქურიენე, აშქურიენე	ოშქურუ	ეშინია	korkuyor
ბ			
ბაბა	ბაბა, მამა	მამა, ბაბაია	baba
ბადი	ბადიდი	ბერიკაცი	ihtiyar, kuca adam
ბაზარი	ბაზარი	ბაზარი	pazar, çarşı
ბარს, უბარს	უბარს	უბერავს	esiyor
ბალი	ბალი	ბალი	balıç, bağ

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზური	მეგრული	ქორთული	თურქულნი
ბალუ	ბალუ, ხელა	ბელელი	tahıl saklamak için bağıcıca ağa- cılan yapılan ambar
ბა'შლელი	ბა'შლაყი	უამბლახი	kubalak
ბელი	ბელი	ბელი	baht, talih
ბელიგოჭყერი	ბელიჭყელი	ბელდამწვარი	bedbaht, baht ı kara
ბელიხამწა	ბელიაკოსკელი	ბელკრული	baht ı kara
ბერგი, ბერჯე	ბერგი	იოხი	çapa
ბერე	ბალანა	ბავშვი, ბალანა	cocuk, bala
ბერწელი	ბერწული	ბროწეული	nar
ბიგა	ბიგა	ჯოხი	değnek
ბინები, ბინეზონა, ბინეხეფუნა	ბინები	ვენახი	asma, üzümlik
ბიჭი	ბო'შა	ბიჭი	oğlan
ბოზო, კულანი	ოსურსკუა, კირა	ქალიშვილი, გოგო	kız, kız çocuğu
ბომბულა, ბომბოლა, ჩახნა	ბომბოლია	ობობა	örümcek
ბორე, ვორე	ვორეჭ	ვარ	bénim (— მე ვარ; კაცი ვარ adamın)
ბოჩი	ერჯი	ყოჩი, ვერძი	koç
ბოხჩა	ბოხჩა	ბოხჩა	bohça
ბეოლი, მეოლი	ჯაპი, ბეოლა	თუთა, ბეოლა	dut ağac
ბრიწუმს, ბრიწუმს	ბირიწუმს, ხირიწუმს	ფხრეწს	yrtıyor
ბულეკი	ბულეკი	ბილოკი	turp
ბული	ბული	ბალი	kiraz
ბუნდური	ზარმაცი	ზარმაცი	tembel, üşengen
ბუნდლა	ბურდლა	ბურტული	tüy
ბურჭული	ბურჭული	წალდი	teber, ay balta
ბუტკა	ფერცელი	ფოთოლი, ფურცელი, ბუტკო	yaprak
ბუტკაჯი, პუტუჯი	სკა	ფუტყარი	arı
ბუტქი	ბარდი, ბარდონი	ბუტქი	çalı
ბუცხი	ბუცხი	ფოცხი	tırmık
ბუცხომს, ბუცხუფს	ბუცხანს	ფოცხავს	tırmıkla işleyor
ბუძი	ძუძუ	ძუძუ	meme

Lazca ve Megrelce Üstüne

Aydın AKIN

Bildiğimiz gibi Türkçe dışında konuşulan etnik diller, son yıllara kadar rahatça tartışılmıyordu. Örneğin, Lazca denildiği zaman akıldaki birbirinden çok farklı şeyler uyanıyordu. Birçoklarına göre Lazca, Karadeniz şivesiyle konuşulan Türkçe olup, "celdum, cöremedun" gibi şive ile eşdeğer. Bazıları icinse, Lazca bir tür Rumca anlamına gelmektedir. Son zamanlarda çıkan yazılar ve kitaplar ise Lazcadan çok Laz tarihi ve kimliği üzerine yazıldığı için bu konu hakkında net bir düşünceye sahip olmak mümkün olmuyor. Ve bu zamana kadar "Laz" sözcüğü ne kadar yaygın-
sa, Laz dili hakkında cehalet de o kadar faz-
laydı. Bu, eğitim düzeyi ile de pek ilgili değil. Okuldan tanıştığım bir arkadaşın yaşadığı bir olayı buna örnek olarak göstermek istiyorum. Arkadaşım Ankara'da otobüse biner ve sıkışık olan otobüste ayakta yerini alır. Bu sırada he-
men yanı başında oturan kişilerin konuşma-
sına kulak misafiri olur, ama hiçbir şey anlaya-
maz ve dile dikkat etmeye çalısır. Konuşanlar
sarınsınca ve açık renk gözlü oldukları için bir
Balkan veya Orta Avrupa dili konuşulduğunu
sanır. Ve o "garip" dili konuşan gençlere ha-
fifce eğilerek "Romence' mi konuşuyorsunuz?"
diye sorar. Aldığı cevap ise "Hayır. Lazca'dır
Bunun üzerine arkadaşımı gültünseyerek, "Sa-
ka yapıyorsunuz. değil mi?" der Ertesi gün de
açıklama yapmak bana düşer.

Lazca artık birçoklarımızın bildiği gibi (en
azından *çvenehuri* dergisinde bahsi geçti)
Kartvelî dil öbeğinden, yani Gürcüce ile ya-
kın akraba bir dildir. Konuşma alanı Rize'nin
Pazar ilçesinden Gürcistan'a kadar ince bir
kıyı seridi olmakla beraber, Lazların göç ettik-
leri yerlerde de yaşamaktadır. Ayrıca Gürcüs-
tan tarafında, Batum'a yakın kıyı bölgesindeki
bazı köylerin de anadilidir.

Batum'da ise Gürcüce Acara şivesiyle ko-
nuşulur ve buna Guria bölgesi (Batum'un ku-
zeyindeki küçük bir kıyı bölgesi) de rahatlıkla
katılabilir. Çünkü Guria ile Acara arasında-
ki tek fark din olup, bu fark şimdiye kadar bir
sorun yaratmamıştır. Daha da kuzeye indiği-
miz zaman karşımıza bir dil daha çıkar, o da
Megrelcedir. Megrelce hakkında linguistik tar-
tışmalar tam sonuçlanmış değil. Bazı araştı-
macılara göre Megrelce ve Lazca aynı dil ola-
rak kabul edilirken, bazı bilim adamları da
tam tersini savunurlar, yani ayrı diller olarak
görürler. Bu konulara girmek öncelikle kav-
ramların tanımlanmasını gerektiriyor. Dil fark-
lılığı nedir veya şive farklılığı nedir? Megrelce
bugün yaklaşık 600 bin kişi tarafından, özel-
likle de Megrellerin yaşadığı Samegrelo yöre-
sindeki köylerde hâlâ kullanılmaktadır.

Megrelce-Lazca Gürcüceye çok benzeyen
ve Gürcü dili ailesinden geldiğine dair hiçbir
şüphe olmayan bir dildir.

Öncelikle temel sözcüklerin birçoğu çok
benzer. Hatta aynıdır. *Hortsi* ya da *Zgva* söz-
cükleri hem Lazca, hem de Gürcücede aynı
anlama gelmektedir. Fiil çekimleri de büyük
benzerlikler gösterir, ancak karşılıklı anlaşma-
ya gelince durum biraz değişmektedir, çünkü,
Megrelce-Lazcanın Gürcülerce pek anlaşıla-
madığı da gerçektir. Bazı bilim adamlarınca;
Gürcüce ve Megrelce yaklaşık MÖ 8. yüzyılda
kopmuştur ve bu farklılaşma sonucunda ayrı
bire bir dil haline gelmiştir. Dikkatle dinlendi-
ğinde Gürcüceye aşına sözcükler hemen ku-
lağa çarpar, ancak bu anlamak için yeterli de-
ğildir Gürcüce konuşan bir kişi için bu dili
öğrenmek çok kolaydır.

Megrelce-Lazca sözcüğünü biraz eşelemek
istiyorum ve buna iki örnekle başlayacağım.
Bundan birkaç sene önce okuduğum üniver-

siteye Batunı'dan Gürcü Halk Dansları Topululuğu gelmişti ve tanıştıktan kısa süre sonra birkaçıyla sohbet etmiştik. Bunlardan birisinin dış görünüşünü benim ilgimi çekmişti, çünkü adını hatırlamadığım arkadaş 1.90'lık boyu, masmavi gözleri, sarışınlığı ve açık tenliliği ile bir Gürcüden çok Norveçliye ya da İngiliz'e benziyordu. Sohbet sırasında Megrel olduğunu söyledi. Yaklaşık bir saat sonra Pazarlı bir arkadaşla rastladım. Konuyu açıp, kollarından tuttum ve grubun yanına kadar sürüklercesine götürüp tanıştırdım. Sonuç olarak birisi Megrelceyle, ODTÜ'den arkadaşım Lazcayla konuşmaya başladılar ve sonra da susmak zorunda kaldılar, çünkü birkaç sözcük dışında birbirlerini pek anlayamamışlardı. Oysa Hopalı bir tanıdık Gürcüstan'dan gelen Megreller ile rahatça konuştuğunu söylemişti ve ben de sonra buna şahit olmuştum. Bunun nedeni rahatça anlaşılabilir. Coğrafi olarak Hopa Samegrelo'ya yakındır ve oluşum sürecinde Hopa Lazcası Megrelceye daha yakın kalmış olsa gerek. Zaten Lazca da dilbilimciler tarafından iki veya üç şive altında incelenmektedir. Pazar'da konuşulan Lazca, Hopalılar tarafından çoğunlukla anlaşılabilir. Fındıklı, Pazar'a yakın bir ilçe olduğu için birbirlerini rahatça anlamakta ve Hopalılığın orta düzeyde anladıkları Megrelceyi anlayamamaktadırlar.

Lazca bugüne sadece konuşma dili olarak gelmiştir ve bunun doğal sonucu olarak da ciddi bir dil erozyonu ile karşı karşıyadır; ancak köylerde halen temel dil olarak yaşamaktadır. Megrelce ise Gürcü alfabesiyle yazılmaktadır, birbirlerine yakın oldukları için sesler özdeşdir. Bazı kaynaklar Gürcüce ve Megrelce için bazı iddialarda bulunmaktadır; özellikle Kuzey Kafkasya asıllı bazı vatandaşları-

mız Megrelcenin Gürcüler tarafından sistematik bir şekilde yok edilmek istendiğini birçok kere yazmışlardır. Ben buna katılmıyorum; çünkü her dilin -ya da şivenin- parlak ya da zayıf dönemi olur. Megrelce ortaçağdan önce muhtemelen daha güçlü ve zengindi, ancak tarih sonra, Tbilisi Gürcücesine güldü ve uzun asırlar boyunca Gürcüstan'ın merkezi olacak olan Tbilisi'de edebiyat ve bilim dili gelişirken Megrelce bu evrimi yakalayamadı; sonuç olarak da bu konularda ve yazı dilinde yerini Gürcüceye bıraktı. Şahsen bunun daha çok doğal bir gelişim olduğunu belirtmek istiyorum. Ulus-devlet kavramı hem Ortadoğu, hem de Kafkasya'ya çok yeni geldiği için de asırlardır süregelen bir asimilasyon politikası mantık açısından mümkün olamaz.

Lazcaya tekrar dönmek gerekirse, Lazca da köy hayatında kalmış bir dil olarak Türkiye'nin mozağından bir parçadır, yavaş yavaş rengi solsa da halen dar bir alanda varlığını sürdürmektedir. Bunlardan Pazar şivesi en çok erozyona uğramış gözüküyor. Hem yavaş yavaş (son yıllarda bu yavaş ritim hızlanmış gözüküyor) unutulmaya başlanmış, hem de en kenarda olmasından dolayı içinde Türkçe sözcüklerin oranı oldukça fazlaşmıştır. En arı Lazca da, Arhavi ve Hopa'nın köylerinde konuşuluyor. Köy hayatında kadın genelde evinde bulunduğundan, özellikle kadınlar tarafından daha arı olarak kullanılıyor. Sönmekte olan bu dildeki bilmecelerin, türkülerin, ninnilerin, masalların derlenmesi de araştırmacılara düşüyor. Bundan birkaç yıl önce Kuzey Kafkas dillerinden olan Ubıhçayı son konuşan Tefvik Esenç'in ölümüyle bu dil kaybolmuştu. Belki de torunlarımız benzer bir haberle Lazcanın ölüm ilanını duyacaklar ve Lazca da kaydedildiği kadıyla kütüphanelerde ve ses bantlarında yaşayacak.

Adres Değişikliği

Dergimiz *çveneburi*'nin yazışma adresi, fax numarası ve hesap numaraları değişmiştir.

HABERLER

Artvin Gecesi Yapıldı

7 Mart 1997 tarihinde İstanbul Conrad Otelinde Artvin gecesi yapıldı. Çok sayıda üst düzey bürokrat, askeri erkân ve işadamların katıldığı gecede Gürcü müziği ve dansları büyük ilgi topladı.

Rustavi Topluluğu

Alfred Seweitzer Ödülü sahibi dünyaca ünlü Rustavi Gürcü Halk Dansları ve Halk Şarkıları Topluluğu bu yıl içinde iki kez Türkiye'ye geldi. Topluluk, ilk gelişinde 21-22 Mart'ta İstanbul'da ve 25-26 Mart'ta Antalya'da gerçekleştirdiği gösterilerle seyircileri büyüledi. İkinci gelişinde ise 13 Haziran akşamı İstanbul Açık-hava Tiyatrosu'nda Boğaziçi Festivali çerçevesinde gerçekleştirdiği gösterilerini yine İstanbul'un diğer bölgelerindeki konserleri takip etti. İstanbul konserlerinin ardından topluluk 40 günlük Türkiye turnesine çıktı.

Elijo Bolgvadze-Tariel Berimeladze Konserleri

Ünlü iki Gürcü müzisyen, piyanist Elijo Bolgvadze ile gitarist Tariel Berimeladze Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda 3 Mart 1997'de konser verdiler.

Bursa Batum Derneği Gecesi

Bursa Batum ve Havalisi Kültür Yardımlaşma Derneği tarafından 1997'nin Mart ayında Bursa Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu salonunda kültür gecesi yapıldı. Grup Kafdağı'nın ve İberya Halk Dansları Topluluğu'nun gösterilerinin de yer aldığı gece çok canlı geçti. Geceye konuk olarak İstanbul'dan katılan Gürcü sanatçı Bayar Şahin, Artvin yöresi türkülerini söyledi.

Bursa BUTİM Salonunun Açılışı

Bursa Uluslararası Tekstil ve Ticaret Merkezi'nin açılışı 16 Mart 1997 tarihinde gerçekleşti. Açılışa Batum Derneği Folklor Ekibi, Kafdağı Üçlüsü, Bayar Şahin ve Topluluğu yer aldılar.

çveneburi Kültür Gecesi

Dergimiz tarafından düzenlenen çveneburi Kültür Gecesi 1 Haziran'da İstanbul The Marmara Otelinde yapıldı. İberya Halk Dansları Topluluğu, Kafdağı Üçlüsü ve Bayar Şahin Grubu'nun enfes şarkı ve danslarına Gürcüs-

tanlı sanatçılar Elguca Kebabze, Vahtang Makalatia ve Nelli Aptsiauri eşlik etti. Nezih bir ortam içinde gerçekleştirilen geceye çok sayıda işadamları ve sanatçı katıldı.

Orhangazi Kafkas Derneği Gecesi

Orhangazi Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği'nin düzenlediği Kafkas Çveneburi Gecesi 10 Mayıs 1997 tarihinde Orhangazi'de gerçekleşti. Çok sayıda izleyicinin katıldığı gecenin açış konuşmasını dernek başkanı Sn. Zekeriya Ceyhan yaptı. Gece müzik, konuşma ve halk danslarıyla başanlı şekilde sona erdi.

Cansug Kahidze Konserleri

Dünyaca ünlü Gürcü orkestra şefi Cansug Kahidze Mart ayı içinde Türkiye'de dört kez orkestra yönetti. İlk kez Dünya Kadınlar Günü nedeniyle 8 Mart'ta İzmir'de verilen konseri yöneten Kahidze, 14 ve 15 Mart'ta İstanbul'da da iki konser yönetti. Kahidze daha sonra 450 kişilik Birleşmiş Ankara Orkestra ve Koroları'nın 30 Mart'ta Ankara'da verdiği konseri yönetti. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in de izlediği konser basında geniş olarak yer aldı.

Gürcüstan Elçiliği Resepsiyonu

Gürcüstan Cumhuriyeti'nin ulusal günü olan 26 Mayıs tarihi için kutlamalar 28 Mayıs 1997 tarihinde Ankara Sheraton Otel salonlarında gerçekleştirildi. Çok sayıda yerli ve yabancı katılımcının davet edildiği gecede ülkemizin değişik yörelerinden gelen "çveneburi"ler gönüllerince eğlenerek hasret giderdiler.

çveneburi TRT Avrasya Televizyonu'nda

Dergimiz ile ilgili olarak TRT Ankara Televizyonu bir program hazırlayarak TRT Avrasya Televizyonu'nda yayınlayacaktır. Dergimizin sahibi ve sorumlu müdürü Osman Nuri Mercan'ın konuşmacı olarak yer alacağı bu program, 11 Ağustos 1997 günü saat 16.00'da TRT Avrasya Televizyonu'nda izlenebilir.

Hendek Batum Derneği Gecesi

14 Haziran 1997 tarihinde Hendek Batum ve Havalisi Kültür Derneği'nin, ikinci kuruluş yıldönümü olarak düzenlediği geceye çok sayıda katılımcının gelmesi geceyi çok hareketli hale getirdi. Gürcüce şarkıların söylendiği ve Gürcü danslarının yapıldığı gecede, "çveneburi"ler buluşup hasret giderdiler.

Gürcüstan'da Uluslararası Gürcü Kültür Günleri

Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'de bulunan ve yurtdışında yaşayan Gürcü kökenli insanlarla kültürel faaliyetler konusunda ilişki kuran GOKS Derneği 20-26 Haziran 1997 tarihleri arasında Tbilisi'de Gürcü Kültür Günleri düzenliyor. İran, Rusya, Türkiye, Fransa, ABD, İsraill, Almanya ve diğer ülkelerden çok sayıda katılımcının geleceği bu toplantı ile ilgili bilgileri ve toplantı sonuçlarını gelecek sayımızda ayrıntılı olarak sizlere bildireceğiz.

Mamuli Dergisi Çıktı

çveneburi dergisi eski yazı işleri müdürü Sn. Fahrettin Çilöglü'nün önderliğinde yeni bir Gürcü kültür dergisi daha yayın hayatına başladı. 1997 Ocak ayında yayın hayatına başlayan *Mamuli* dergisine başarılar diliyoruz. Dergi editöresi adresi: Misaki Milli Sokak, Uzun İş Merkezi, No: 47, Kat: 1/1, 81300 Kadıköy-İstanbul Tel: 0216 345 09 01

Kafkasya Yazıları Dergisi Çıktı

Kafkasya kültürünü tarafsız olarak ve ulusal karanımadan araştırmayı amaçlayan yeni bir dergi yayın hayatına girdi. Üç ayda bir yayımlanan *Kafkasya Yazıları* dergisinde Gürcü kültürü ile ilgili yazılara da yer verilmektedir. Gazete hayallerinde bulabileceğiniz dergiyi su adresten de edinmek mümkün: Caferağa Mahallesi, Sakız Sokak, No: 6/9, Bahariye-Kadıköy-İstanbul Tel: 0216 349 98 05

Türk Basınında Tbilisi

Türkiye ile Gürcüstan arasındaki iyi komşuluk ve dostluk ilişkileri geliştikçe Türk basınında Gürcüstan ile ilgili ve Gürcüstan basınında ise Türkiye ile ilgili çok sayıda yazı ve fotoğraf yayımlanmaktadır. Son aylarda yayımlanan Tbilisi kenti ile ilgili üç yazı, renkli fotoğrafları ve sayfalar dolusu metinleri ile dikkatleri çekti. *Toyota Elips* dergisi, sayı: 11, Sn. Sevim Yazıcıoğlu'nun çok güzel renkli resimlerle süslediği yazı, Tbilisi kentinin tarihsel ve doğal güzelliklerini anlatmakta, ayrıca gelenek ve göreneklerinden kesitler aktarmaktadır.

TIY dergisi, sayı: 5/97, Sn. Yüksel Can'ın hazırladığı ve yarısı Türkçe, diğer yarısı İngilizce olmak üzere toplam altı sayfa olarak hazırlanan bu yazıda da Tbilisi kenti ile ilgili birbirinden güzel fotoğraf ve bilgiler yer almaktadır. Özellikle kentin eski bölgelerini anlatan yazı

okuyucuda nostaljik duygular uyandırmaktadır.

Sabah gazetesi, 8 Mayıs 1997, Sn. Leyla Umar'ın kaleme aldığı bu yazı Tbilisi kentini, Gürcüstan ekonomisini ve yakın tarihini ele almakta ve Türkcell mobil telefon tesislerinin açılışı ile ilgili bilgileri vermektedir.

Gürcüstan Tarihi Kitabı Çıktı

Gürcüce çevirileri ile tanıdığımız Sn. Hayri Hayrioglu tarafından dilimize kazandırılan *Gürcüstan Tarihi* kitabı Sorun Yayınları arasında çıktı. Konu ile ilgilenen okurları ve araştırmacıları kitabı tükenmeden bir an önce kütüphanelerinden almalı faydalı olacaktır.

Kafdağ'ından Anadolu'ya Müzik Kaseti Çıktı

Daha önce Kafkasya müziği ile Gürcüstan müziği konusunda birer kaset yapmış olan Kafdağ Topluluğu, bu kez hem Kafkasya'daki hem Türkiye'deki Gürcü halk müziğini ve Türk halk müziğini bir kasette toplayarak müzikseverlerin beğenisine sundu.

KISA KISA

- Ünlü Gürcü sinema yönetmeni Otar Ioseliani'nin filmi "Haydutlar", İstanbul Film Festivali'ne katılarak özel ilgi alanı yarattı. Film, daha önce Venedik Film Festivali'nde jüri büyük ödülünü kazanmıştı.
- Türkcell Tbilisi'de Gürcüstan ile ortak Geocell şirketini kurarak cep telefonlarının Tbilisi'de de çalışmasını sağladı.
- 28-30 Nisan 1997 tarihleri arasında yapılan Karadeniz İş Konferansı cumhurbaşkanları düzeyinde katılımın gerçekleşmesiyle zirveye döndü. İstanbul'da yapılan toplantıda Sn. Demirel ve Sn. Şevardnadze'nin yoğun temasları sonucu Ermenistan Cumhurbaşkanı Sn. Ter Petrosyan ile Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sn. Aliyev karşılıklı kısa bir görüşme yaptılar.
- Barvil Nisan Nakliyat Şirketi tarafından İstanbul-Tbilisi (Poti aktarmalı) konteyner deniz yolu taşımacılığı başladı.
- Gürcü ressam Cemal Gvinradze Ankara'da sergi açtı. Milli Piyango Sanat Galerisi'nde 20 Mayıs-1 Haziran 1997 tarihleri arası açık olan sergiye çok sayıda sanatsever ilgi gösterdi.
- Gürcüstan'da vergi konusunda değişiklik yapılarak malların cinslerine göre vergi oranları uygulaması sistemine geçildi.

- Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği tarafından düzenlenen ve Devlet Bakanı Sn. Ayfer Yılmaz'ın da katıldığı, Gürcüstan iş gezisi 9-13 Haziran 1997 tarihleri arasında yapıldı.
- İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nde Prof. Donald Rayfield tarafından 18-20 Şubat 1997 tarihleri arasında üç günlük "Gürcüstan Edebiyatında Ulusal Uyanış" adlı söyleşi yapıldı.
- Gürcüstan'a 1 Haziran 1997 tarihinden itibaren yolcu otobüsü ile yük taşınması ve 1 Temmuz 1997 tarihinden itibaren de TIR karnesi olmayan taşıtlarla yük taşınması yasaklanmıştır.
- Gürcü kökenli Yüksel Erdoğan İstanbul'da resim sergisi açtı. 1973 yılında IDGSA'den mezun olan sanatçı sosyal içerikli konuları ele alıyor.

BASINDAN

- Batum Trabzon Arası Demiryolu Şart Trabzon Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmalar nakliyyede maliyet ve zaman sorununun ancak Batum-Trabzon arasında demiryolu hattı açılması ile çözümleneceğini bildirdiler
(*Dünya*, 14/01/1997)
- Şevardnadze'ye suikast girişiminde yabancı parmağı olduğu açıklandı.
(*Dünya*, 31/01/1997)
- Türkiye Gürcü borçlarını erteledi.
(*Sabah*, 02/02/1997)
- İnegöllü Fahri Kültür Elçisi İnegöllü polis emeklisi İlayri İlayrioğlu Gürcüstan'la ilgili araştırmaları ve çok sayıda Gürcüceden çevirdiği eserlerle Türkiye-Gürcüstan arasında dostluk ve kültür elçisi olmayı sürdürüyor.
(*Zaman*, 11/02/1997)
- Refah'tan Yabancı Öğrencilere Din Baskısı: Konya'da öğretim gören yabancı öğrenciler, Refah Partisi'nin din baskısı yüzünden Sam-sun'a yatay geçiş yapmak zorunda kaldılar TÖMER'de Türkiye Türkçesi öğrenimi gören 8 Gürcü öğrenci dini baskılara maruz kaldıkları ve can güvenlikleri kalınadığı gerekçesiyle Dışişleri, YÖK ve MEB'in yazılı onayları ile Sam-sun Üniversitesi'ne yatay geçiş yaptılar.
(*Aydınlık*, 16/02/1997)
- Nasaridze Dünya rekorunu Egale Etti: Ünlü Gürcü kökenli milli okçumuz Natalia Nasaridze başaranı başarıya koşuyor. İzmir'de yapılan Ege Kupası Türkiye Salon Okçuluk Şam-

piyonası'nda 18 metre atışlarında 12 atışta topladığı 119 puanla dünya rekorunu egale etti.

(*Radikal*, 16/02/1997)

- Petrol Hattı Gürcüstan'dan Gececek: Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Hazar petrol ana boru hattının Gürcüstan'dan geçeceğini açıklayarak Ermenistan ve İran seçeneklerini ortadan kaldırdı

(*Hürriyet*, 21/02/1997)

- Batum Başkonsolosluğu Yeni Yazışma Adresleri: Gürcüstan'ın Batum kentinde bulunan Türkiye Başkonsolosluğu'yla daha ucuzla yazışmak ve yazışmanın kısa sürede yerine varması için Artvin'de iki yeni adres tespit edildi a. PK. 5 08610 Sarp-Artvin b. PK. 35 08600 Hopa-Artvin
Tel: 0466-351 52 15 Fax: 0466 351 52 13

(İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği,
05/03/1997 tarih, 4B-30 sayılı genelge)

- Tbilisi-Kars demiryolu ihalesi hazırlanıyor.
(*Dünya*, 06/03/1997)
- Gürcü Elektriği Geldi: Gürcüstan elektriği 14 Mart 1997 tarihinden itibaren Türkiye'ye gelmeye başladı. Ayda 70 milyon kilovatsaat ithal edilmesi planlanan Gürcü elektriği Batum sınırından Hopa'ya enerji nakil hatları ile taşınıyor

(*Hürriyet*, 18/03/1997)

- Nasaridze Dünya Üçüncüsü: 4. Dünya Salon Okçuluk Şampiyonası'nda bayanlardaki tek Türk okçusu Gürcü kökenli Natalia Nasaridze, Kazak rakibini yenerek dünya üçüncüsü oldu.

(*Cumhuriyet*, 23/03/1997)

- Gürcüstan'ı kayıt dışı ihrac edilen düşük standartlı ve kullanım tarihi geçmiş malların Türkiye'den gönderilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

(İTKİB, 31/03/1997 tarih, 97/22 sirküler)

- Kasktaş firması Gürcüstan'ın Tbilisi kentinde 6 ayda showroom inşa etti

(*Dünya*, 31/03/1997)

- Pangalos Gürcüstan'da: Yunanistan Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos, Kafkas ülkeleri ziyareti çerçevesinde Gürcüstan'a gitti

(*Zaman*, 8/04/1997)

- Bakü-Supsa Petrol Boru Hattına Kredi: Dünya Bankası Bakü-Supsa petrol boru hattı fizibilite çalışmalarını yürütmek için Gürcüstan'a 1.4 milyon dolar kredi açtı.

(*Zaman*, 11/04/1997)

- Bakü-Supsa Petrol Boru Hattı'nın yapımından Tekfen'e pay verildi.

(Dünya, 16/04/1997)

- BDT ülkelerinde GSMH'nin en yüksek arttığı iki ülkeden biri Gürcüstan oldu. Gürcüstan'da ayrıca sanayi üretimi 1997'nin ilk iki ayında % 6.6 arttı.

(Dünya, 23/04/1997)

- Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası Mayıs 1997 sonrasında faaliyete geçiyor

(Dünya, 29/04/1997)

- Rus Çavuş Dehşet Saçtı: Gürcüstan'a bağlı Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde görev yapan bir Rus çavuş, cinnet geçirerek 10 arkadaşını öldürdü

(Yeni Yüzyıl, 03/06/1997)

- Gürcüstan'a Türk Askeri: "Barış Gücü" adı altında üç yıl önce Abhazya'ya yerleşen Rus askerlerinden kurtulmak isteyen Gürcüstan, Türk askerlerinin de dahil olacağı bir Karadeniz Barış Gücü oluşturulmasını istedi. Bu istek Tbilisi'ye giden Türk Genelkurmay heyetine iletili

(Yeni Yüzyıl, 24/05/1997)

(Sabah, 24/05/1997)

- Laz Burnu Yarışması: 28-29 Haziran 1997 tarihlerinde 16. Rize Çay ve Turizm Festivali'nde uzun burun yarışması yapıldı

(Cumburiyet, 05/06/1997)

- Kafkas anısı üretmek ve pazarlamak üzere 5 milyar 440 milyon sermayeli Macahel Ancılık Turizm Nakliyat ve Ticaret A.Ş. açıldı Artvin Borçka'da bir şirket kuruldu.

(Agro Tech. Dergisi, sayı: 4, 1997)

Moskova'ya Karşı "Üçlü Birlik" mi?

Geçen yılın son haftasında Nezavisimnaya gazetesinde Valeriy Nikitin imzalı bir yazı yayınlandı. Yazıda, Batı'nın BDT içinde Moskova'ya karşı bir "üçlü birlik", kurulmasına çalıştığı iddia edildi. Sözü edilen üç ülke: Gürcüstan, Ukrayna ve Azerbaycan. İddiaya göre, Rusya'dan giderek koparılmak istenen Gürcüstan, bölgede Batı'nın çıkarlarının temel sözcüsü ve Kafkasya'nın lideri olmaya oynuyor. Rusya'nın kendi topraklarındaki askeri varlığına son vermeyi amaçlayan Tbilisi yönetimi, Abhazya sorunu da artık Moskova yerine Batılı arabulucuları tercih ediyor.

Son zamanlarda Kremin'de sorunları yoğunlaşan bir başka ülke Ukrayna, Gürcüstan ile siyasal, ekonomik ve askeri alanda yakınlaşıyor; yazıda Tbilisi'ye askeri gemiler veren Ki-

ev'in, Karadeniz filosu konusunda güvenilir bir ortak bulduğu öne sürülüyor. Bu iki ülkenin Türkiye'nin boğazlardan geçişini sınırlandıran uygulamasını destekleyerek Rusya'yı zor duruma düşürdüğü savunuluyor

Yazıda, BDT'nin Moskova'ya soğuk bakan ve Batı'yla yakınlaşan bir başka üyesi olan Azerbaycan'ın da Gürcüstan'a ve Ukrayna'ya destek verdiği iddia ediliyor ve Tbilisi ile Bakü arasındaki transit tarifeleri örnek gösterilerek Moskova'ya karşı ekonomik ittifaka gidildiği fikri öne çıkarılıyor

(Cumburiyet, 6/01/1997)

• Gürcüstan'la KEK Görüşmeleri

(ANKARA) Türkiye-Gürcüstan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) birinci dönem toplantısı yarın başlayacak. Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan edinilen bilgiye göre, 28-30 Ocak tarihleri arasında Tbilisi'de yapılacak KEK toplantısında, Türk heyetine Devlet Bakanı Ahmet Demircan, Gürcüstan tarafına da Tarım ve Gıda Bakanı Bakur Gulua başkanlık edecek. Toplantıda, Türkiye ile Gürcüstan arasındaki ticari ilişkiler gözden geçirilecek ve ticaret hacminin artırılması amacıyla ticarete konu olan malların çeşitlendirilmesi üzerinde durulacak

(Zaman, 27/01/1997)

Sarp Sınır Kapısındaki Yolcu ile Araç Trafiği

Sarp Gümrük Müdürlüğü verilerine göre, 1996 yılının son iki ayındaki yolcu ile araç giriş-çıkışları aşağıdaki gibi gerçekleşti:

Kasım ayında 18.261 yolcu giriş yaparken, 19.649 yolcu da çıkış yaptı. Araç geçişlerinde ise 527 oto girişi, 1.086 çıkışı, 423 otobüs girişi, 368 çıkışı, 1.179 tır-kamyon girişi, 1.192 de çıkışı oldu.

Aralık ayında 20.627 yolcu giriş, 24.278 yolcu çıkış yaptı. Araçlardan da 792 oto giriş, 1.122 çıkış, 320 otobüs giriş, 384 çıkış, 2.195 tır-kamyon giriş, 2.556 çıkış yaptı.

(Karadeniz, 28/01/1997)

Gürcüstan'da Askeri Uçak Üretimi

(TIFLİS) Gürcüstan, SU-25 tipi askeri uçak üretimini hızlandırdı. Tbilisi Uçak Fabrikası Genel Müdürlüğü'nden verilen bilgiye göre, ilk partide, üretimi tamamlanan 30 uçağın satışı hedefleniyor. Yetkililer, Rusya'da aynı tip-

teki uçakların yaklaşık 25 milyon ABD dolarına satıldığına dikkati çekerek, 5 milyon ABD dolarına satışa çıkarılacakları uçaklarla ülke ekonomisine önemli katkıda bulunacaklarını belirtiyorlar

Bu arada, Batum Gemi Fabrikası'nın da 2002 yılına kadar Gürcüstan Savunma Bakanlığı için 7 gemi üreteceği bildirildi

(Abit, 12/02/1997)

Bişkek "Dörtlül Birlik"e Katılıyor

Geçen yıl Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan ve Gürcüstan arasında imzalanan Transkafkas Ulaşım Koridoru Anlaşması'na Kirgizistan da katılma kararı aldı. Söz konusu koridor, Avrupa'ya, Kafkasya üzerinden Orta Asya'ya bağlıyor. Anlaşmanın fikir habası olan Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, "beşli birlik" in "yüzyılın en önemli projesi" olduğunu ifade etti. Öte yandan beşinci üye Kirgizistan'ın katılımıyla Transkafkas Koridoru, "İpek Yolu" ile Çin'e ve Güney-Doğu Asya'ya uzanma şansı kazandı. Bişkek yönetimi, "İpek Yolu" adlı dev ulaşım hattının yapımı için Japonya'dan ve Asya Kalkınma Bankası'ndan 140 milyon dolarlık kredi almıştı.

(Cumhuriyet, 5/03/1997)

Kafkaslar'da Rus Gücüne Çekidüzen

(BAKÜ) Rusya Savunma Bakanlığı Kafkasya'da bulunan birliklerine çekidüzen verme kararı aldı. Karara göre Ermenistan ve Gürcüstan'daki Rus güçleri çevik operasyon grupları haline getirilerek, Rostov'daki Kuzey Kafkas Askeri Dairesi'ne bağlanıyor. Konuya ilişkin açıklama yapan Gürcüstan Savunma Bakanı Nadibaidze, söz konusu karar nedeniyle ülkede bulunan Rus gücünde indirime gidiğini, bu küçülmenin süreceğini bildirdi. Nadibaidze, "Batumi ve Ahalkalak'de birer tugay, Vaziani'de de bir alay kalacak" dedi.

(Zaman, 25/03/1997)

Parlamento Rusya'ya Meydan Okudu

Son BDT zirvesinden, Tbilisi'nin istediği gibi, Abhazya'daki Rusya başı güçlerinin sorumluluk alanının genişletilmesi ve Gürcü göçmenlerinin bölgeye Rusya birliklerinin gözetimin-

de dönmelerinin sağlanması kararlarının alınmasına karşın, Moskova'ya güvenmeyen Gürcüstan parlamentosu, kuzey komşusuyla ilişkileri gerginleştirecek önemli bir adım attı. Parlamentosunun kabul ettiği, "Gürcüstan'ın devlet egemenliğinin, güvenliğinin, toplumsal istikrarının pekiştirilmesi ve toprak bütünlüğünün sağlanması konsepti"nde şu bölümler yer alıyor. "Rusya, tarih boyunca Gürcüstan'ı sömürgeci veya uydusu yapmaya çalışmıştır, 1801'de ve 1921'de Gürcüstan'ı ilhak etmiştir. Abhazya ve Güney Osetya'da ülkenin toprak bütünlüğüne karşı savaşan bölücülerini desteklemiştir. BDT'deki bütünleşme çabaları, aslında imparatorluktan yeniden kurmaya yöneliktir. Rusya'nın Gürcüstan'daki askeri varlığını her türlü yöntemle korumaya çalışması, yeni bir ilhakin başlangıcı olabilir." Başkan Eduard Şevardnadze, söz konusu konseptle ilgili herhangi bir açıklama yapmadı. Ancak, Gürcü parlamentosundan çoğunluğun, liderliğini Şevardnadze'nin yaptığı Yurttaşlar Birliği fraksiyonuna ait olduğu biliniyor

(Cumhuriyet, 7/04/1997)

Karadeniz Filosundan Gürcülere Pay Yok

(MOSKOVA) Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra paylaşılmaması en büyük sorun olan ünlü Karadeniz filosu önceki gün Rusya ile Ukrayna arasında bölüştü, ancak Karadeniz'e kıyası bulunan Gürcüstan'a mirastan pay verilmedi. Filonun Sivastopol'daki üssünü Ukrayna'dan kiralayan Rusya, Gürcüstan'ın dayanmadan hak talep edemeyeceğini açıkladı. Yıllardır çözilemeyen sorunun bir gün içinde çözülmesi, "NATO'nun genişleme kararına karşı Rusya'nın saflarını güçlendirmek için aldığı acil önlem" olarak değerlendiriliyor. Sorunun Ukrayna'nın NATO'ya yaklaşmasına neden olmuştu Rusya Ukrayna'yı ikna etmek için, kesenin ağzını açmasının yanı sıra filoya nükleer silah sistemleri yerleştirmeyeceği garantisini verdi

(Nerdun Hacıoğlu, Hürriyet, 30/05/97)

Kafkas Halkları Birlik Arayışında

Önceki gün Kışlovodsk kentinde yapılan toplantıya Gürcüstan, Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya'nın temsilcileri, Çeçenistan da dahil Kafkasya'daki bütün cumhuriyetlerin Volgograd, Stavropol, Krasnodar ve Rostov bölgele-

rının sözcüleri katıldı. Kafkasya'nın bütün halklarının temsilcilerini bir araya getiren böyle bir forum ilk kez düzenlendi. Bu toplantının, önemli ölçüde Rus-Çeçen barış anlaşmasından sonra mümkün olduğunu belirten katılımcılar, barış ve işbirliği anlaşması imzalandı. Toplantıda Kafkas halklarının koordinasyon konseyinin kurulması kararı alındı. Böylece Kafkasya'nın sorunlarının, özellikle de barışa yönelik tehditlerin acil olarak Kafkasya halkları temsilcileri tarafından çözülmesi öngörülüyor. Çeçen Başbakan Yardımcısı Movladi Udugov, bölgesel sorunları, örneğin, Karabağ krizini, Kafkas halklarının, ABD ve Fransa'dan çok daha kolay çözülebileceğini söyledi. Bu durumu, bir yandan Moskova'yı, Kafkasya'ya yönelik operatif kararlar alınırken sık sık yaptığı yanlışlardan koruyor. Ancak öte yandan Rusya'nın, Kafkasya'daki gelişmeleri etkilemesi olanaklarını azaltıyor. Kafkasya Koordinasyon Konseyi'nin, Rusya Güvenlik Konseyi'yle nasıl bir ilişki içine gireceği belli değil. Belli olan, Kislovodsk toplantısıyla birlikte, Kafkasya halklarının kendi kaderleriyle ilgili gelişmelerin inisiyatifini Moskova'nın elinden alma yolunda önemli bir hamle yapmış olması.

(Cumhuriyet, 2/06/1997)

Yunanlı Petrolcüler Gürcüstan'da

(TBİLİSİ-AA) Yunanistan petrol şirketleri, Gürcüstan'da petrol arama çalışmalarına talip olduklarını açıkladılar. Tbilisi'de temaslarda bulunan Yunanistan petrol şirketleri yöneticilerinden oluşan heyet, Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze tarafından kabul edildi. Yunanistan Devlet Petrol Şirketi Başkanı Tereza Pokiano Malaveta, görüşmede, petrol arama çalışmalarının yanı sıra, iki ülke arasında enerji ve kimya alanında işbirliği yapılmasını önerdi. Pokiano Malaveta, Gürcüstan'ın enerji sorununun giderilmesi için Yunanistan'ın yatırım yapabileceğini bildirdi.

(Dünya, 7/06/1997)

Kafkasya Yeniden Biçimleniyor

Kafkasya'da önemli gelişmeler oluyor. Özellikle de Rusya ile Çeçenistan arasında, 12 Mayıs 1997'de imzalanan barış anlaşması sonrasında. Bir yandan, Kafkasya halkları arasında Rusya'yı dışlayan bir yakınlaşma süreci göze

çarıyor. 31 Mayıs'ta Kislovodsk'ta, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcüstan ve Rusya'nın Kafkasya'daki cumhuriyet ve bölgelerinden temsilcilerin katılımıyla düzenlenen Kafkasya forumu, bu yolda önemli bir adımdı. Çok kısa bir sürede organize edilen toplantıda en fazla öne çıkan tarafın Çeçenistan olması da ilginçti.

Çeçen yönetimin "İeyni" Movladi Udugov, Karabağ da dahil bölgesel sorunların dışardan değil, içeriden, Kafkas halklarının temsilcileri tarafından daha kolay çözülebileceğini söyledi ve Kafkasya'da AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) türünden bir yapılanmaya gidilmesi fikrini ortaya attı. Üstelik bu oluşumun merkezinin Tbilisi'de bulunmasını önerdi. Gürcüstan'la Rusya'nın ilişkilerinin oldukça gergin olduğu, ayrıca Gürcü-Abhaz anlaşmazlığının çözülmesinde Çeçenlerin devreye girmesi olasılığından sıkça söz edildiği bir sırada bu önerinin gündeme gelmesi önemliydi.

Öte yandan, Azeri petrolünün Çeçenistan üzerinden Novorossiysk'e aktarılması yolunda çabalar yeniden hızlandı. Moskova ve Grozni arasında kapalı kapılar ardında yapılan görüşmeler, bir yandan Azerbaycan-Rusya anlaşmasını, giderek Azerbaycan-Rusya-Çeçenistan anlaşması haline getirmeye başlıyor; öte yandan yaklaşık 1500 kilometrelik boru hattının yalnızca onda birini elinde tutan Çeçenlerin, Kremlin'de gelirin yarısını talep etmeleriyle Moskova ile Grozni arasındaki pazarlığı kızıştırıyor, son olarak Türkiye'nin de taraf olduğu bir konuda, her şeye karşın Rusları ve Çeçenleri aynı safta birleştirerek bölgenin dengesini yeniden biçimliyor.

Bölgedeki gelişmeleri öngörebilmek için Karadeniz'in sessiz ve derinden giderek güçlenen bir başka devletini daha hesaba katmak gerekiyor: Ukrayna'yı. Son zamanlarda Baltık ülkeleri ve Polonya'yla bir ittifak kuran, NATO'yla sözleşme imzalayan, Romanya ve Moldova ile yaptığı anlaşmalarla Batı'daki konumunu pekiştiren Kiev, şimdi gözünü muhtemelen Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya çevirecektir. Zaten son dönemde hasta Gürcüstan'la, ayrıca Azerbaycan ve Özbekistan'la ilişkilerini geliştiren Ukrayna'nın, yeniden biçimlenmeye başlayan Kafkasya'ya ağırlığını koyması olasılığı hiç de zayıf değil.

(Hasan Aksoy, Cumhuriyet, 9/06/1997)

İLKE

Müzik Okulu

0470503000
0470503000

T.C.
M.E.B

ÖZEL oz/İLKE MÜZİK KURSU'NDA

Muzaffer ÖZDEMİR
Öğretiminde Bağlama

PIANO - ORG -
ŞAN - SOLFEJ
UD - KEMAN -
KANUN - RİTMSAZ

● GİTAR
(Klasik - Pop - Jazz - Flemenko)

KONSERVATUARA HAZIRLIK KURSLARI
Yaz dönemi kurs kayıtları başlamıştır.

İhlamurdere Cad. Çelebioğlu Sk. No: 15 Beşiktaş/İstanbul
Tel: 0212. 259 22 25 Fax: 259 15 06

İLKE

İLKE KÜLTÜR EĞİTİM MERKEZİ

YAZ OKULU

- Yüzme
- Org-Gitar
- Halk Dansları

- Kır Gezileri
- Satranç

İhlamurdere Cad. Çelebioğlu Sk. No: 15 Beşiktaş/İstanbul
Tel: 0212. 259 22 25 Fax: 259 15 06

ÖZGÜN ŞİRKETLER GRUBU

ÖZGÜN KABLO

Zırhlı yeraltı dolgulu, askılı havai telekomünikasyon kabloları, abone kabloları, projelendirilmesi ve montaj işleri.

YILDIZ FİBER

Direkt veya kanal içine döşenebilen yeraltı, kendinden askılı havai, çelik veya aramid yarn zırhlı fiber optik kablolar, projelendirilmesi ve montaj işleri.

ANTEL EMAYE

0,07 mm-3,00 mm arasında lehimlenebilir ve yüksek ısıya dayanıklı emaye bobin telleri.

İHAN METAL ENDÜSTRİ

Yüksek gerilim enerji nakil hatları için tam alüminyum iletkenler, çelik özlü alüminyum iletkenler.

İL TELİK

2,7 mm-9,00 mm arası galvanizli örgülü teller, 1,20mm-4,00 mm arası çinko kaplı teller ve ayrıca 0,70 mm ile 6,00 mm arası yüksek karbon içeren yaylı teller.

ONURPAK

Alüminyum folyo ve oluklu çelik bant, sigara folyosu, çay poşeti, baskılı kağıt, her türlü ambalaj malzemeleri.

ŞEKERPİNAZ KAĞITÇILIK

Oluklu mukavva üretimi ile çok çeşitli sektörlere ambalaj malzemeleri sağlamaktadır.

Şekerpınar Köyü İplikdere Mevkii 41400 Gebze/KOCAELİ

İl: (0262) 744 27 08 (4 hat) - 658 96 16 (4 hat) Faks: (0262) 744 27 12 - 744 56 76 - 658 96 17

G Ü N E Ş
ECZA DEPOSU
San. Tic. Ltd. Şti.

Ö Z G Ü R
ECZA DEPOSU
San. Tic. Ltd. Şti.

TÜRK TAVUKÇULUĞUNUN BATMAYAN HİZMET GÜNEŞİ

**Sağlıkta
Güven**

- Veteriner İlaçları
- Dezenfektanlar
- Yem Katkı Maddeleri ve Premiksler
- Kanatlı ve Kedi - Köpek aşıları

Mehmet Ali AKALIN

GÜNEŞ ECZA DEPOSU

Talatpaşa Caddesi 19 / 1

BAHÇELİEVLER / İSTANBUL

Telefon : (0212) 584 49 30 - 556 61 88

Fax : (0212) 505 56 44

ÖZGÜR ECZA DEPOSU

Ziraat Mahallesi 13.Sokak Güneyce Apt.

No: 29/B İSKİTLER / ANKARA

Telefon : (0312) 341 41 22 - 341 41 23

Fax : (0312) 341 58 47

güne başlarken bir sevgi busesi

TWIN Çift Bıçak
[5018 Karabela]

TWIN Çift Bıçak
[514 Papatya]

TWIN Çift Bıçak
[518 Dispenser]

PIVOTING
Önyar Başlık
Traş Makinesi

PIVOTING PLUS
Makine Kartuşları

MONO Tek Bıçak
[514 Papatya]

MONO Tek Bıçak
[5018 Karabela]

ZAZA®

TRAŞ BIÇAKLARI

Tıraş bıçağında aradığınızı her şey.
Kalite ve ucuzluk

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü - İSTANBUL

Tel: (0-212) 522 19 62 - 240 43 27 Fax: (0-212) 247 02 94